

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

תכנית פיתוח הכפר בישראל 2015-2020

חשוון תשע"ה

אוקטובר 2014

נערך בסיוע: א.ב. מתכננים בע"מ

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

תוכן העניינים

5	מבוא	1
8	מבנה ארגוני	2
9	תכנית פיתוח הכפר בשנים 2006 – 2012	3
11	פרויקט ה-Twinning	4
12	ניתוח תכנית פיתוח הכפר 2006-2012	4.1
13	ניתוח עמדות והתייחסות - סקר מועצות אזוריות	4.2
14	חוזקות וחולשות של התמיכות הקיימות	4.3
17	תכנית פיתוח הכפר 2015 – 2020	5
17	חזון, מטרות ויעדים	5.1
19	מעורבות המשרד בפיתוח המרחב הכפרי	5.2
19	היקף התקציב המבוקש	5.3
20	מתווה לפיתוח הכפר במחוזות	5.4
21	נהלים	6
21	מסגרת זמן	6.1
21	מסגרת תקציבית	6.2
21	הזכאים	6.3
21	אופן ההגשה	6.4
22	אסטרטגיית הסיוע	6.5
22	שלביות המימון והיקפה	6.6
22	ועדת תמיכות	6.7
23	מדדי בחירה ומדדי הערכה	6.8
23	שקיפות ומידע	6.9
24	סוגי התמיכות בפיתוח הכפר	7
25	תמיכות בהיבט התכנוני	7.1
25	תכניות מתאר כוללניות במרחב הכפרי למועצה אזורית	7.1.1
27	תכניות אזוריות	7.1.2
28	תכניות ישוביות	7.1.3
30	תכניות נקודתיות במרחב הכפרי	7.1.4
31	תמיכות בהיבט הפיזי	7.2
31	הקמה ופיתוח מוקדי משיכה תיירותיים במרחב הכפרי	7.2.1
33	שימור המורשת החקלאית והכפרית	7.2.2
34	שיפור חזות הישוב	7.2.3

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

35	תמיכות בהיבט הכלכלי	7.3
35	מרכזי מבקרים ברמת הישוב או התושב (מקומיים)	7.3.1
36	קידום מכירות / פסטיבלים בנושא תיירות כפרית חקלאית	7.3.2
37	תמיכה בעסקים קטנים	7.3.3
38	תמיכות בהיבט החברתי	7.4
38	קורסים והדרכות	7.4.1
40	כללי	7.5
40	בחירת נושא שנתי ותחרויות	7.5.1
40	פרויקט מצטיין	7.5.2
41	מענקים לביצוע עבודות וסקרים	7.5.3
41	כנס שנתי	7.5.4
42	חלוקה עקרונית של התקציב השנתי בתכנית פיתוח הכפר	8
43	היערכות ליישום התכנית	9
44	נספח: המרחב הכפרי בישראל	10
44	מאפייני האוכלוסייה הכפרית	10.1
47	כלכלה	10.2
49	מקורות מידע	11

רשימת איורים וטבלאות

- 45..... 1 : מספר תושבי הישובים הכפריים 1961 – 2010 (באלפים).....
- 46..... 2 : אוכלוסייה במרחב הכפרי – לפי סוג ישוב.....
- 8..... 1 : תכנית פיתוח הכפר בשנים 2006-2012.....
- 10..... 2 : תמונת מצב לגבי הטמעת תכנית פיתוח הכפר בשנים 2006-2012.....
- 24..... 3 : רשימת התמיכות והסטטוס ביחס לתכנית פיתוח הכפר 2006 – 2012.....
- 26..... 4 : תכניות מתאר כוללניות למועצה אזורית.....
- 27..... 5 : תכניות אזוריות.....
- 29..... 6 : תכניות ישוביות.....
- 30..... 7 : תכניות נקודתיות במרחב הכפרי.....
- 32..... 8 : מוקדי משיכה תיירותיים במרחב הכפרי.....
- 33..... 9 : שימור מורשת חקלאית וכפרית.....
- 34..... 10 : שיפור חזות הישוב.....
- 35..... 11 : מרכזי מבקרים ברמת הישוב או החקלאי (מקומיים).....
- 38..... 12 : תמיכה בעסקים קטנים.....
- 39..... 13 : קורסים והדרכות.....
- 36..... 14 : קידום מכירות / פסטיבלים בנושא תיירות כפרית חקלאית.....
- 40..... 15 : נושא שנתי ותחרויות.....
- 40..... 16 : פרויקט מצטיין.....
- 41..... 17 : מענקים לביצוע עבודות וסקרים.....
- 42..... 18 : חלוקה עקרונית לתקציב תכנית פיתוח הכפר החל משנת 2015.....

1. מבוא

משרד החקלאות ופיתוח הכפר הינו המשרד הממשלתי האחראי לתחום פיתוח הכפר בישראל, וזאת בצד הובלת תחום החקלאות בישראל. המושג "פיתוח הכפר" מבטא בעיקר את מעורבות המשרד בתכנון ופיתוח ההתיישבות הכפרית ובגיוון מקורות התעסוקה, כחלק מכלכלת המרחב הכפרי וכהשלמה לעיסוק בחקלאות ולפרנסת החקלאים.

ההתיישבות הכפרית בישראל היתה לאורך השנים כלי למימוש מדיניות מרכזית וחשובה; לאחר התאוששותה ממשברי העבר, הפכה ההתיישבות הכפרית לסמל התחדשות; התיישבות המגדירה מרחב לאומי, אידאולוגיה חברתית, חקלאות מגוונת, תבנית נוף מורשת ועוד. כל אלה הביאו את ההתיישבות הכפרית למקום מרכזי בעיצוב המרחב הארץ ישראלי והחברה הישראלית.

הפריסה במרחב הלאומי:

הפריסה הכלל ארצית של החקלאות והכפר בישראל, חשיבותם למשק הלאומי, מורכבות התהליכים המתרחשים בהם, מגוון ההבדלים בין אזורים גיאוגרפיים שונים (מרכז ופריפריה), רמת הטיפול הייחודי הנדרשת לישובים כפריים שונים, והרגישות הסביבתית המתבקשת במרחבים הפתוחים, מחייבים חשיבה בראייה רחבה, כלל ארצית, הנוגעת לכלל הסוגיות הקשורות לחקלאות, לכפר ולמרחב הכפרי.

בחינת פריסת ההתיישבות הכפרית פרוסה על פני המרחב הלאומי בדומה למרחב העירוני, עיקרה מרוכז לאורך מישור החוף והגליל ואילו הנגב דליל בישובים והתיישבות. עם זאת, מפת הקיבוצים מעידה כי פריסתם שונה במבנה ובמהות מפריסת האוכלוסייה הישראלית. צמיחת הישובים הכפריים בעשור האחרון מתרכזת בעיקר באותם מרחבי צמיחה שניתן לזהות בהם צמיחה עירונית, כלומר אזורי הביקוש ואזורים בטווח יוממות ממרכזים מטרופוליניים.

המרחב המוגדר בישראל כ"כפרי" נמצא ברובו המכריע בתחום שיפוטן של 54 מועצות אזוריות. מועצה אזורית היא מסגרת שלטון מקומית המאגדת מבחינה מוניציפאלית מספר ישובים כפריים או קהילתיים באזור גיאוגרפי מסוים. המועצות האזוריות מכילות כ-85% מכלל שטחה של ישראל ורוב שטחן הוא שטח חקלאי ופתוח. שיעור שטח הישובים הכפריים בתוך שטח המועצות הינו אפסי. שיעור שטחי המועצות האזוריות כולל את רוב שטחה של מדינת ישראל בעוד ששיעור האוכלוסייה בהן נמוך. כמעט כל הישובים הכלולים בתחום שיפוטן של המועצות האזוריות הינם ישובים כפריים.

אפיון היישוב הכפרי וניתוח הצרכים הייחודיים לצורך התאמתו לרוח הזמן:

זיקה לחקלאות - לאורך תולדות התפתחות היישובים הכפריים בישראל עמדה החקלאות בבסיס הוויית היישובים הכפריים והתוותה משמעויות כלכליות, חברתיות, נופיות וסביבתיות. בשנים האחרונות אנו עדים לירידה בשיעור המועסקים בחקלאות ולהתפתחותם של ישובים אשר במהותם מהווים ישובים כפריים, קהילתיים, שאינם חקלאיים. סוגיה זו מהווה אתגר מרכזי לבחינת הזיקה והקשר הנדרש בין היישוב הכפרי לבין החקלאות.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

קהילתיות - הקהילתיות היא בעלת ביטוי משמעותי בהווית הישוב הכפרי הישראלי והתפתחותו לאורך השנים. קהילתיות זו מתבטאת בסולידריות, ערבות הדדית ברמות שונות ומשקפת ערך מוסף וייחודי.

מערכות שירותים - בשונה ממערכות השירותים בעיר, מערכות השירותים החברתיים במרחב הכפרי נדרשות להתאמה ייחודית. מערכות אלה אינן מוצאות ביטוי בתהליכי התכנון ובסטנדרטים המקובלים כיום. סוגיות של צרכי ציבור, פרוגרמות שירותים, מוקדי מפגש בין אוכלוסיות היישוב, משמעותה של איכות החיים בכפר – כל אלה עלו בשנים האחרונות כסוגיות מובילות ומרכזיות המחייבות התייחסות עדכנית ומתאימה.

מורשת כפרית - המורשת הכפרית מהווה בסיס לעיצוב תרבותו והתחדשותו של היישוב הכפרי. יש בה משום ריכוז מורשת החיים, רוח ומאפייני המקום, כפי שהתפתחו לאורך השנים. הזיכרון המקומי מחייב התייחסות ורגישות למורשת המקום, לצמיחתו על בסיס עיצוב מקומי, תואם הווייה קהילתית, אורחות חיים ותבנית נוף.

הממשקים בין היישובים הכפריים והחקלאות לבין המרחב הכפרי הסובב נחלקים למספר מרכיבי משנה:

ממשק עם היישובים העירוניים - מהווה אתגר מרכזי ובעיקר משקף צורך בשינוי תפיסה ובהנחות יסוד אשר מעבירות את היחסים מקונפליקט, להזדמנויות ויתרונות, המאפיינים כיום מגוון רחב של אזורים עירוניים וכפריים בעולם המפותח.

תיירות כפרית חקלאית - התיירות הינה מערך חוצה גבולות מוניציפאליים ואחרים, מערך של רשת פתוחה, המציעה מגוון שרותים, אטרקציות וחוויות, אשר מתחלקות על פי כוח המשיכה, האטרקטיביות וההיצע המתאים לביקושים. תפיסת התיירות כפעילות עסקית משלימה לחקלאות, מתאימה ופותחת הזדמנויות לגיוון תעסוקות הכפר, והובילה לפיתוח מגוון רחב של מודלים לתיירות כפרית וחקלאית בארץ ובעולם.

שירותים במרחב הכפרי - היישוב הכפרי בישראל, כמו גם במדינות מפותחות אחרות בעולם, נדרש להציע סביבת חיים אשר מספקת איכויות מתאימות לרוח הזמן. מערך השירותים נדרש להתאים לאורחות חיי התושבים מקבלי השירות, זאת תוך בחינת המשמעויות בראיה אזורית כוללת ובהתחשב בממשקים הרלבנטיים.

תכנית פיתוח הכפר 2006 כנקודת מוצא:

בשנת 2006 התקבלה החלטת שר החקלאות ופיתוח הכפר בדבר הפעלת תכנית פיתוח הכפר המיועדת לתמוך בפעולות מגוונות התורמות לפיתוח הכפר כחלק ממילוי יעדי המשרד בדבר השילוב בין החקלאות, ההתיישבות הכפרית והסביבה.

למעלה מ-1,000 בקשות תמיכה אושרו במהלך השנים בהיקף תמיכה של כ-135 מיליון ₪ המשקפים ערכי ביצוע של כ-365 מיליון ₪. שיעור התמיכה הממוצע של משרד החקלאות ופיתוח הכפר היה כ-37%. בתוכן:

- 72 בקשות לתכניות אזוריות אושרו בעלות של כ-60 מיליון ₪ ובהיקף תמיכה של כ-23 מיליון ₪.
- 186 בקשות לתכניות יישוביות אושרו בעלות של כ-45 מיליון ₪ ובהיקף תמיכה של כ-18 מיליון ₪.
- כ-93 מיליון ₪ הושקעו ב-174 עוגנים לפיתוח הכפר, שנתמכו בהיקף של כ-38 מיליון ₪.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

- כ-49 מרכזי מבקרים מקומיים אושרו בעלות של כ-18 מיליון ₪ וזכו לתמיכה בהיקף של כ-4 מיליון ₪. בשנת 2009 החל המשרד בבחינת הנעשה באירופה בתחום זה. לאחר סיור לימודי שנערך באיטליה בו נחשפנו לתכנית האירופאית ולתכנית האיטלקית לפיתוח הכפר, הוחלט להסתייע באיחוד האירופי בפרויקט Twinning, המחבר בין גורמים ממשלתיים במדינת ישראל ובמדינות אירופה. הפרויקט שנערך בשנים 2013-2014, מסתייע בידע הנצבר באירופה ובמדינות השותפות – איטליה וגרמניה. התוצר המרכזי של הפרויקט הינו תכנית פיתוח הכפר לישראל לשנים 2015-2020. התכנית נבנתה מתוך ניתוח מסקנות מתכנית פיתוח הכפר בשנים 2006–2012, ולאור תהליכי הלימוד וההדרכה של השותפים באירופה שחברו לפרויקט ה-Twinning.

תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 בתמצית:

מטרת העל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר יוביל את פיתוח המרחב הכפרי בישראל תוך שימור וחיזוק החקלאות, בזיקה לסביבה ולשטחים הפתוחים ושמירת צביונה ואופייה הייחודי של ההתיישבות הכפרית; באמצעות הגדלת האוכלוסייה והתחדשותה, חיזוק והעצמת הקהילה הכפרית והמורשת החקלאית, גיוון הבסיס הכלכלי וחיזוק התשתית הפיסית והארגונית של הישובים הכפריים.

מטרות

1. עידוד הזיקה לשטחים חקלאיים והדגשת התרומה ליישוב ופיתוח החקלאות, לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים ולטיפוח ערכי סביבה ונוף במרחב הכפרי.
2. חיזוק הקהילה הכפרית והעצמתה בצד שימור המורשת החקלאית והכפרית, פיתוח הישוב הכפרי בישראל, במגוון צורותיו, כצורת ישוב ייחודית
3. גיוון הבסיס הכלכלי של הישוב הכפרי, בדגש על יזמות כפרית ותיירות כפרית.

הכנת התכנית נערכה על ידי עובדי האגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון, מנהלי המחוזות ומתכנני המחוזות, צוות יועצי פיתוח הכפר – ד"ר רונית דוידוביץ', אד' אילן אייזן, ד"ר לירון אמדור וא.ב. מתכננים אשר ריכזו את הכנת המסמך - אד' דני קידר, אד' מיכל דור ומוריה יבור-נוימן, מתכננת. להכנת התכנית הצטרפו נציגי המועצות האזוריות ותנועות ההתיישבות שהשתתפו בסדנאות, בשאלוני המשוב ותרמו ביקורת בונה ואת ניסיונם ביישום התכנית עד כה.

ד"ר רותי פרום אריכא

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

2. מבנה ארגוני

משרד החקלאות ופיתוח הכפר הוא הגורם הממשלתי העיקרי האחראי למרחב הכפרי בישראל. הרשות לתכנון מהווה יחידת מטה מובילה במשרד לקידום החקלאות וההתיישבות הכפרית במרחב הכפרי, בהובלת האגף לתכנון כפרי אזורי.

ברשות לתכנון פועלים שני אגפים בכירים בתחומי החקלאות והכפר בישראל. האגף לתכנון כלכלי חקלאי עוסק באמצעי הייצור החקלאיים והאגף לתכנון כפרי אזורי עוסק בתחומי התכנון והבניה ופיתוח הכפר, לרבות תיירות חקלאית. פעילותו של האגף לתכנון כפרי אזורי נובעת ממדיניות משולבת של פיתוח חקלאי, פיתוח כפרי, שיקום ישובים, פיתוח אזורי הפריפריה ותעסוקה יזמית ומגוונת ושמירה על משאבי הטבע ואיכות הסביבה, המהווים תנאי חשוב לעיצוב דמותו העתידית של הישוב הכפרי בישראל.

החיבור של המשרד לשטח נעשה באמצעות מחוזות המשרד. המבנה הארגוני של משרד החקלאות ופיתוח הכפר בנוי **מחמישה מחוזות**: גליל-גולן, העמקים, המרכז, השפלה וההר והנגב (ראה/י מפה מס' 1 - מפת המחוזות).

לכל מחוז תנאים מיוחדים ואתגרים ייחודיים לצד הנושאים המשותפים לכל המחוזות. כחלק מעריכת תכנית פיתוח הכפר, מבצעים המחוזות תהליך לבניית מתווה אסטרטגי לפיתוח הכפר, בהתאם למאפייני המחוז, למאפייני המועצות האזוריות והיישובים הכפריים בתחומו של המחוז וכנגזר מהתכנית כוללת לפיתוח הכפר שלפנינו.

3. תכנית פיתוח הכפר בשנים 2006 – 2012

החל משנת 2006 הפעיל משרד החקלאות ופיתוח הכפר תכנית לתמיכות במספר נושאים הרלבנטיים לפיתוח הכפר. להלן סיכום נושאי של תכנית פיתוח הכפר 2006-2012:

טבלה 1: תכנית פיתוח הכפר 2006-2012	
מסגרת זמן של התכנית	מסגרת חד שנתי. כל שנה מוגדרים נהלי התמיכה ומתוקצבים מחדש.
היקף התקציב השנתי	תקציב ארצי של כ- 10-15 מיליון ₪ לפיתוח הכפר, המהווים כ-5.5% מכלל תקציב משרד החקלאות ופיתוח הכפר. (תקציב זה לא כולל תקציבים לשיקום תשתיות או לכפרי תיירות).
שיעור התמיכה והיקפה	שיעור התמיכה שנקבע היה עד 80%, תלוי בסוג התמיכה.
מקורות מימון	1. משרד החקלאות ופיתוח הכפר. 2. משרדי ממשלה אחרים, רמ"י, חטי"ל, קק"ל, וכד'. 3. מימון עצמי של המבקש – של הישוב ו/או של המועצה האזורית (כ-20%).
אסטרטגיית הסיוע	אסטרטגיה ארצית, בהתאם לדרוג ועדיפויות שנקבעים כל שנה מחדש ובהתאם להחלטת ממשלה בדבר אזורי עדיפות לאומית. אין אבחנה בין אזורי הארץ השונים, מה ראוי לקדם בכל אזור.
סוגי הפרויקטים, כמות ועלות	תכנון - תכניות אזוריות ויישוביות פיתוח - עוגנים לפיתוח הכפר הדרכה - מיגוון קורסים תיירות - מרכזי מבקרים, קידום מכירות, תשתיות תיירות בסה"כ אושרו ותוקצבו כ- 150-200 תמיכות בשנה ממוצעת. (שנת 2010 נוסף תחום פעילות מרכזי של שיקום תשתיות בישובים כפריים בהיקף של 100 מיליון ₪ לשנה. הפרויקט הסתיים בשנת 2013 וחלקו מתוקצב מתקציב קואליציוני בהיקף של כ-40 מיליון ₪ בשנת 2013, 20 מיליון ₪ בשנת 2014).
מי זכאי להגיש בקשה	גורמים מוסדיים - מועצות מקומיות, מועצות אזוריות, חברות כלכליות של מועצות אזוריות, ועבור מרכזי מבקרים גם חקלאי יחיד או ישוב כפרי חקלאי.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

משרד החקלאות ופיתוח הכפר – האגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון והמחוז הרלבנטי מביאים את הבקשות לדיון בוועדת התמיכות, אשר קובעת את הזכאות לתמיכה, את גובהה ואת שיעורה. הניקוד ניתן לפי התאמת התכנית לקריטריונים שנקבעו. בהתאם נערך דירוג ארצי של כלל הבקשות.	מי מחליט לגבי הפרויקט
האגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון, בסיוע המחוזות וצוות היועצים המלווים.	מסגרת ארגונית לבדיקה ובקרה
הבקרה נעשית בעיקר בשלב דוחות הביצוע.	בקרה / שיפוט במהלך התנהלות הפרויקט
לא התבצע.	בקרה עם סיום הפרויקט בדבר תרומתו לפיתוח הכפר
החלטות ועדת התמיכות מופצות על ידי המחוזות. מידי שנה מפרסם המשרד דו"ח מפורט ודו"ח לפי חוק חופש המידע, הכוללים מידע על התמיכות שאושרו ועל התקדמות המימוש.	שקיפות בקבלת ההחלטות
הצגה וחשיפה מועטה של פרויקטים. אין פרסום באופן מסודר ונגיש לציבור. אין איסוף מידע על תכניות בתהליך ועל תכניות שאינן סטטוטוריות. אין מידע על פעולות בתחום ההדרכה והתיירות.	שיתוף מידע – מערכת מידע על הנעשה בפיתוח הכפר

טבלה 2: תמונת מצב לגבי הטמעת תכנית פיתוח הכפר בשנים 2006-2012

פיתוח הכפר 2006-2012						
שיעור ביטול *	שיעור ביצוע	שיעור תמיכה	תמיכה (אלפי ₪)	עלות (אלפי ₪)	מס' תמיכות	סוג תמיכות
21%	44%	38%	23,178	60,430	172	תכניות אזוריות
35%	29%	40%	18,072	44,769	186	תכניות ישוביות
17%	43%	41%	37,774	93,263	174	עוגנים, תכנון מפורט
10%	64%	24%	4,300	17,912	49	מרכזי מבקרים
10%	78%	16%	7,345	46,668	185	פסטיבלים ואירועים
0%	88%	30%	19,895	65,925	34	כפרי תיירות
4%	50%	78%	18,962	24,361	26	תשתיות תיירות
22%	30%	52%	6,399	12,384	251	קורסים
		37%	135,926	365,685	1,077	סה"כ

* שיעור ביטול פרויקטים הכוונה לפרוייקטים שאושרו, תוקצבו אך לא בוצעו, לא הושלמו או הושלמו ללא תמיכת המשרד מסיבות שונות.

4. פרויקט ה-Twinning

משרד החקלאות ופיתוח הכפר בסיוע האיחוד הארופי הוביל מהלך ייחודי במסגרת ה-Twinning, שמטרת העל שלו היא העצמת המדיניות הלאומיות וכלים לפיתוח כפרי בישראל. במסגרת הפרויקט מסייעים משרד החקלאות האיטלקי ומשרד החקלאות הגרמני לאגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון להתמודד עם סוגיות פיתוח הכפר שבהן כבר נצבר ניסיון רב באיחוד האירופי.

מטרת הפרויקט היא לסייע למשרד החקלאות ופיתוח הכפר לחזק את המדיניות הלאומית של ישראל לפיתוח כפרי ולספק כלים ליישומה בהתאם למודל האירופי, בפרט באמצעות זיהוי מנגנונים מוצלחים ושיטות העבודה הטובות ביותר. מלבד האסטרטגיה ומדיניות פיתוח וקידום גיוון התעסוקות בכפר, כולל תיירות חקלאית, התכנית מכוונת לפתח סביבה מנהלתית תומכת, כולל היבטים חקיקתיים בהתאם לניסיון האיחוד האירופי ולבסוף להגדיר תפקידים רלבנטיים ולספק למוסדות המוסמכים כלים ליישום.

הפרויקט שנמשך כ-18 חודשים, התנהל על ידי מרכז הפרויקט האיטלקי שהתגורר בארץ וליווה את הפעילות באגף לתכנון כפרי ואזורי באופן צמוד. בנוסף, הגיעו לארץ לעיתים קרובות מומחים בנושאים שונים של פיתוח הכפר, להעברת סמינרים, השתלמויות וייעוץ לעובדי המשרד ולגופים השותפים לפרויקט. במסגרת לימוד המדיניות והמערכת של האיחוד האירופאי, הסתבר שתכנית פיתוח הכפר האירופאית רחבה מאוד בהיקפה – הן מבחינת היקף הנושאים הנתמכים והן מבחינת ההיקף התקציבי, דבר אשר מחייב קיומו של מנגנון בירוקרטי מורכב ונרחב הכולל גם מערכת בקרה מרשימה.

תכנית פיתוח הכפר האירופאית מורכבת משלושה צירים נושאים:

1. שיפור כושר התחרותיות של תושבי המרחב הכפרי.
2. סביבה וניהול המרחב הכפרי.
3. גיוון תעסוקות ואיכות חיים במרחב הכפרי.

תכנית פיתוח הכפר לישראל עוסקת בעיקר בציר השלישי, ומכאן נובע שוני מהותי בין התכנית הישראלית לתכניות פיתוח הכפר במדינות אירופה.

תכניות פיתוח הכפר במדינות האיחוד האירופאי מחייבות תקצוב של 10% לפחות לציר 3, העוסק בגיוון תעסוקות ואיכות חיים במרחב הכפרי.

בישראל כיום, שיעור התקציב של תחום פיתוח הכפר מגיע רק לכ- 5.5% מתקציב משרד החקלאות ופיתוח הכפר. יחד עם זאת, יש לציין כי במדינות אירופה, משרד החקלאות מטפל בכל נושאי הפיתוח במרחב הכפרי, מה שבישראל מפוצל בין משרדים שונים. (למשל, הסעת תלמידים, מבני ציבור, תיירות כפרית, טיפול ביערות ובשמורות טבע...).

4.1 ניתוח תכנית פיתוח הכפר 2006-2012

במסגרת הפרויקט ערכו מומחי ה-Twinning ניתוח SWOT (חוזקות, חולשות, הזדמנויות ואיומים) לתכנית פיתוח הכפר 2006-2012 בישראל, מתוך נקודת המבט והניסיון האירופאי.

להלן עיקרי התוצאות ביחס לתפעולה של תכנית פיתוח הכפר עד כה :

חולשות	חוזקות
<ul style="list-style-type: none">מחסור באחידות סטנדרטים ובמידע המשותף בין המשרד והמחוזות.מחסור במומחים מנוסים לפיתוח המרחב הכפרי בחלק מהמחוזות.יש פער בין המשאבים הפיננסיים לדרישה לתמיכה כספית, כפי שזה בא לידי ביטוי בשיעור נמוך של בקשות שאושרו (25%). הפער מצביע על הצורך בהגדלת התקציב המיועד ליישום מדיניות פיתוח הכפר.חסרה האצלת סמכויות למחוזות לעניין יישום התכנית. הקצאת הכספים בין המחוזות המבוססת רק על תחרותיות בין הפרוייקטים, יוצרת הטיה לטובת המחוזות ו/או המועצות ו/או מגישי הבקשות היעילים והמקצועיים ביותר, ללא קשר לצרכים האמתיים של האזורים השונים.	<ul style="list-style-type: none">המחוזות מביאים לידי ביטוי את הידע המקיף שיש להם לגבי פיתוח המחוז שלהם.השתתפות ההנהלה המרכזית בהערכת הבקשות לתמיכה חשובה מכיוון שהיא מבטיחה חזון משותף, ראייה אסטרטגית כוללת ורחבה של הפיתוח הכפרי, וכן העברה של ידע וניסיון בין הרמה המחוזית והרמה הלאומית ולהיפך.הקצאת הכספים בין המחוזות מבוססת בעיקר על בחירת הפרוייקט האיכותי, דבר שמבטיח תחרותיות בין הפרוייקטים בראיה ארצית, ומעלה את רמתם ואיכותם של הפרוייקטים.קיומם של קריטריונים לבחירה ודרוג של פרוייקטים נתפס כדבר חיובי המאפשר להעריך את איכות הפרוייקטים השונים.

4.2. ניתוח עמדות והתייחסות - סקר מועצות אזוריות

במטרה להבין את חשיבותן ומשמעויותיהן של תכניות פיתוח הכפר השנתיות, כפי שעולה מהשטח, נערך בספטמבר 2013 סקר מועצות אזוריות. הסקר וניתוח התוצאות נערכו על ידי ד"ר רונית דוידוביץ' וצוות משרד ד.מ.ר, באמצעות שאלון שנשלח לכל המועצות האזוריות וכלל 9 היגדים העוסקים במגוון התמיכות אותן מספק המשרד. ממלאי השאלון היו ראשי המועצות במשותף עם אנשי המקצוע המתאימים המובילים את התכניות לפיתוח הכפר באזורם, על מנת לקבל נקודת מבט משולבת: ציבורית ומקצועית. 25 (מתוך 54) מועצות אזוריות מכל רחבי הארץ ענו על השאלון.

מרבית הנשאלים (48%) הביעו שביעות רצון מתמיכות משרד החקלאות ופיתוח הכפר, הן מבחינת היקפן והן כמענה על צרכים ודרישות. בנוסף השיבו הנשאלים (51%) כי תכניות פיתוח הכפר הניעו צמיחה והתחדשות במעורבות התושבים, והרחיבו שותפויות ואיגום משאבים.

המשוב לשאלון איפשר למקד את תפיסת המועצות בנוגע לתרומה ולהשפעה של התמיכות השונות של משרד החקלאות ופיתוח הכפר במסגרת התכנית לפיתוח הכפר. מהסקר עולה כי:

- התמיכה בתכניות יישוביות סייעה במיתוג היישובים והאזור, חיזוק הזיקה לחקלאות ושיפור הקשר בין המועצה לתושבים.
- התמיכה בעוגנים לפיתוח הכפר חיזקה את הפעילות התיירותית במועצה, תרמה לשיפור איכות הסביבה ולמיתוג היישובים והאזור.
- התמיכה בתיירות וחקלאות תיירותית סייעו במיתוג האזור ובחשיפת מורשת החקלאות והכפר.
- תמיכת המשרד בקורסים והדרכות תרמה למקצועיות והרחבת הידע של המנהלים במועצות האזוריות וכך בהעצמת המנהיגות המקומית.
- פרויקט שיקום התשתיות סייע במשיכת תושבים וקליטת משפחות חדשות, במיתוג היישובים והאזור, בשיפור איכות החיים וכן בחיזוק הקשר בין היישובים והאזור.

הסקר מצביע על כך שהתמיכות בתכניות המשפיעות **במידה רבה** על פיתוח הכפר הן:

- תכניות יישוביות ואזוריות.
- קורסים והדרכות.
- שיקום תשתיות.

התמיכות אשר תרמו **במידה בינונית** לפיתוח הכפר הן:

- עוגנים.
- פיתוח כפרי תיירות, תשתיות תיירות.
- מרכזי מבקרים.
- קידום מכירות תיירות חקלאית כפרית.

הסקר איפשר לשלב הערות והארות למגוון סוגי התמיכות. ואכן – ממלאי השאלונים העירו והתייחסו לצרכים, למענים ולרעיונות חדשים. הסקר איפשר קבלת משוב ישיר מהשטח המעיד כי התכניות רלבנטיות ועדיין ישנם צרכים המחייבים עדכון מתמיד.

4.3. חוזקות וחולשות של התמיכות הקיימות

בנוסף למשוב מהשטח, נערך ניתוח SWOT לתמיכות הקיימות ע"י בעלי תפקידים במשרד החקלאות ופיתוח הכפר ויועצי המשרד. להלן עיקר תוצאות ניתוח החוזקות והחולשות לפי סוג התמיכה:

נושא	חוזקות	חולשות
תכניות אזוריות	<ul style="list-style-type: none"> • תכנית מנחה ומכוונת, שמייצרת מסגרת והמשכיות לתקופה ארוכה. • תכנית רב תחומית מאפשרת למועצה למקד מאמצים סביב חזון, מטרות ותפיסה מנחה, מסייעת למועצות לשתף את הציבור בהתוויית הדרך. • מעודד חשיבה מקורית, רב תחומית ויצירתית. 	<ul style="list-style-type: none"> • תכניות ארוכות טווח, אין תוצאות מידיות. • עמימות בהגדרת תוצרים צפויים. • מחייב השקעה ארגונית ארוכת טווח- משאבים, כוח אדם, מעקב. • מועצות חלשות מתקשות להתמודד עם האתגר.
תכנית ישוביות	<ul style="list-style-type: none"> • העצמת הישובים ויכולת להשפיע על התפתחות הישובים במרחב הכפרי. • תכנון ישובי כולל, לטווח רחוק, וארגון הצרכים המשתנים. • מקדם צמיחה דמוגרפית, כלכלית וחברתית ומסיר חסמים. 	<ul style="list-style-type: none"> • ע"פ חוק התכנון והבנייה זהו תהליך ארוך, אשר מעכב חלק מהתכניות להגיע לסיימו (מתן תוקף). • השפעה מועטה של המשרד על התכנים והאיכות של התוצר, כאשר התערבותו באה בשלב מתקדם.
עוגנים לפיתוח הכפר	<ul style="list-style-type: none"> • העצמת המרחב הכפרי בחברה הישראלית. • ישימות גבוהה. קצר מועד וביצוע, התוצאות נראות בשטח. • מנוף לגיוס מגוון שותפים. • טיפול בפרויקטים נקודתיים וברורים. • סיוע בטיפול באתרי מורשת ושימור. 	<ul style="list-style-type: none"> • לעיתים לפרויקט ערך מוסף זניח והשפעת המשרד נמוכה. • אין מדדי השפעה על המרחב הכפרי. • הסיוע אינו מספיק לפרויקטים משמעותיים מצד אחד, מצד שני גדול מידי ביחס לתקציב המשרד. • בעלות של עוגן אחד ניתן לסייע במימון מספר תכניות ישוביות- "מבחן התמורה".

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

נושא	חוזקות	חולשות
קורסים והדרכות	<ul style="list-style-type: none">• העצמת מנהיגות מקומית ואזורית, העצמת ידע, התמקצעות, יעילות ואיכות בקהילה האזורית.• כלי להטמעת מדיניות המשרד בקהילה.• מעודד קישורים, שיתופי פעולה וזיקות במרחב הכפרי, שרשור ידע.	<ul style="list-style-type: none">• לא קיים מעקב מקצועי אחרי תכני ואיכות הקורסים.• תחלופת המנהיגות הנבחרת גורמת לבריחת הידע החוצה.• קושי בהגדרת מדדי השפעה ושינוי.
כפרי תיירות ותשתיות	<ul style="list-style-type: none">• תרומה לפעילות התיירותית ולחזות הישוב.• פרויקטים הניתנים לקידום מהיר ונראים בשטח.• איגום משאבים ועידוד שותפויות.• היקף תקציבי מאפשר ביצוע פרויקטים משמעותיים.	<ul style="list-style-type: none">• עלות גבוהה מאפשרת תמיכה במספר מצומצם של פרויקטים.• שיקום תשתיות פיסיות בלבד, שלא לווה בשיקום או פיתוח חברתי.
מרכזי מבקרים	<ul style="list-style-type: none">• פרויקטים נקודתיים וקונקרטיים, זמינות ותוצאות נראות.• חשיפת הכפר לחברה הישראלית.• סיוע בפיתוח תיירותי-חקלאי.• סיוע לעסקים קטנים.	<ul style="list-style-type: none">• נקודתי, לא תמיד בעל השפעה ישובית או אזורית.• קושי בהגדרת מדדים לבחינת ההשפעה.
קידום מכירות תיירות כפרית	<ul style="list-style-type: none">• פרויקטים נקודתיים, ישימות גבוהה, תוצאות ניכרות בשטח.• סיוע בהגדלת נפח התיירות ברמת המועצה.• איגום משאבים ושיתוף פעולה אזורי, לעיתים חוצה גבולות מוניציפליים.• מיתוג וקידום פעילות המועצה.	<ul style="list-style-type: none">• ביקוש רב ותקציב מוגבל.• חוסר תיאום בין הגורמים מוביל לכפילויות ובזבוז משאבים.• לא תמיד קיימת בקרה על התכנים ועל האיכות.

ניתוח החוזקות והחולשות של תפעול התכנית לפיתוח הכפר בישראל והשוואתה לתכנית האירופאית לפיתוח הכפר הובילו את מומחי ה-Twinning ואת הצוות המלווה של המשרד למסקנה שניתן לשפר את תכנית פיתוח הכפר הישראלית הקיימת.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

בשיפור תכנית פיתוח הכפר ראוי לתת דגש על הנושאים הבאים:

1. נושאים חשובים להטמעה בתכנית הישראלית:
 - א. התאמה למסגרת החוקים, הנהלים והתקנות ברמה הלאומית.
 - ב. הגדלת התקציב המופנה לפיתוח הכפר.
2. הקריטריונים לאישור תמיכה של המשרד צריכים להיות מדויקים ומשקל כל קריטריון צריך להיות מאוזן יותר.
3. חיזוק המחוזות ע"י כוח אדם מקצועי – אם באמצעות הכשרת הצוות הנוכחי ואם באמצעות מומחים ויועצים בתחומים הנחוצים.
4. ההמלצה המקצועית על הקצאת הכספים יכולה להתקבל, הן ברמה המחוזית והן ברמה הלאומית, ע"י חלוקת העבודה ותיאומה בין שתי הרמות.
5. על מנת להיות יעילים ואפקטיביים יותר, יש ליצור מסגרת עבודה מסודרת, בה ניתן יהיה להאציל סמכויות לרמה המחוזית.
6. אימוץ מדיניות דומה ל"לידר" (עידוד ותמיכה בפרויקטים שצומחים מהשטח) תאפשר השתתפות של גורמים מקומיים, ולא רק מועצות אזוריות וארגונים כלכליים, ותגביר את המעורבות בפיתוח הכפר.

5. תכנית פיתוח הכפר 2015 – 2020

לאור שנים של עשייה בפיתוח המרחב הכפרי בישראל, על רקע הלימוד המשותף עם האיחוד האירופאי, גיבש משרד החקלאות ופיתוח הכפר תכנית לפיתוח הכפר לשנים 2015-2020.

המדיניות המנחה הינה מדיניות משולבת של פיתוח חקלאות, פיתוח כפרי, עידוד תעסוקה יזמית ומגוונת בדגש על תיירות כפרית וחקלאית, שיקום תשתיות בישובים כפריים, עידוד הצמיחה באזורי הפריפריה ושמירה על משאבי הטבע והסביבה, המהווים תנאי חשוב לעיצוב דמותו העתידית של המרחב הכפרי בישראל.

כפי שהוזכר לעיל, פרויקט ה-Twinning והלימוד מהניסיון האירופאי תרמו רבות לפיתוח תכנית פיתוח הכפר לישראל 2015-2020. עם זאת, המרחב הכפרי בישראל שונה מזה האירופאי במגוון נושאים, בעיקר:

- התארגנות הישובים במרחב הכפרי
- הבעלות על הקרקע שברובה הגדול אינה פרטית
- אופי הישובים הכפריים בישראל, שברובם מתוכננים מלמעלה (מושב, קיבוץ, ישוב קהילתי)
- סיווג הישובים הכפריים בישראל ואי הכללת ישובים מעל גודל מסוים כחלק מהמרחב הכפרי

מרכיבי התכנית:

1. החזון, המטרות והיעדים של תכנית פיתוח הכפר לשנים 2015-2020.
2. העקרונות הראשיים של התכנית.
3. נהלים לתמיכה.
4. סוגי התמיכות המוצעות.
5. מסגרת זמן והתארגנות.

5.1 חזון, מטרות ויעדים

חזון משרד החקלאות ופיתוח הכפר לשנת 2014 משקף את מחויבות המשרד לנושא פיתוח הכפר:

המשרד יפעל לפיתוח חקלאות ישראל וביסוס ההתיישבות ברוח ערכי הצינונות, לשמירה על אדמות המדינה ומשאביה, להבטחת אספקת מזון טרי ואיכותי לתושבי מדינת ישראל ולמינוף היתרון היחסי של חקלאות ישראל.

כל זאת ברוח מטרת העל של התכנית האסטרטגית לפיתוח בר קיימא של המשרד:

החקלאות הישראלית היא חקלאות רב משימתית ורב תפקודית.

- מייצרת ומספקת מזון טרי, בריא, איכותי, מגוון ובעלות סבירה בכל ימות השנה.
- תורמת לפיתוח מעגלים כלכליים נוספים של תשומות ועיבוד תוצרת.
- מייצרת ערכי נופ וסביבה, התיישבות ופיתוח הכפר וערכים שבין אדם לסביבתו.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

ברוח חזון זה, ובהתייחס לחזון תכנית פיתוח הכפר בשנים הקודמות, נבנה החזון לתכנית החדשה.

חזון תכנית פיתוח הכפר 2015 – 2020:

הישוב הכפרי בישראל הינו מודל להתחדשות ומקור לגאווה לאומית - חברתית, כלכלית וסביבתית.
הישוב הכפרי בישראל מהווה סביבת חיים שורשית, צנועה, מחוברת לאדמה ולסביבה:

- ✓ משקף זיקה חזקה לחקלאות, לייצור מזון טרי ובריא.
- ✓ מייצג מגוון צורות התיישבות, אורחות חיים וקהילות רב דוריות.
- ✓ שומר השטחים הפתוחים והחקלאיים ותבנית נוף מולדת.
- ✓ משמר מורשת וערכים חברתיים.

מטרת העל

משרד החקלאות ופיתוח הכפר יוביל את פיתוח המרחב הכפרי בישראל תוך שימור וחיזוק החקלאות, בזיקה לסביבה ולשטחים הפתוחים ושמירת צביונה ואופייה הייחודי של ההתיישבות הכפרית; באמצעות הגדלת האוכלוסייה והתחדשותה, חיזוק והעצמת הקהילה הכפרית והמורשת החקלאית, גיוון הבסיס הכלכלי וחיזוק התשתית הפיסית והארגונית של הישובים הכפריים.

מטרות

1. עידוד הזיקה לשטחים חקלאיים והדגשת התרומה לייצוב ופיתוח החקלאות, לשמירה על קרקע חקלאית ושטחים פתוחים ולטיפוח ערכי סביבה ונוף במרחב הכפרי.
2. חיזוק הקהילה הכפרית והעצמתה בצד שימור המורשת החקלאית והכפרית, פיתוח הישוב הכפרי בישראל, במגוון צורותיו, כצורת ישוב ייחודית
3. גיוון הבסיס הכלכלי של הישוב הכפרי, בדגש על יזמות כפרית ותיירות כפרית.

יעדים

1. עידוד שמירת קרקע חקלאית וקיומה של חקלאות בת קיימא במרחב הכפרי, תוך הדגשת חשיבותה במארג השטחים הפתוחים והתועלות הציבוריות שלה וחיזוק הזיקה לשטחים החקלאיים.
2. יצירת תנאים לקיומה של התיישבות כפרית בת קיימא לכל מגוון צורותיה, לצמיחה דמוגרפית וכלכלית ובאופן שיבטיח קיום שירותים ברמה סבירה, חברה רב דורית וכלכלה יציבה ומגוונת.
3. מתן תמיכה ועידוד ממשלתי לקיום ופיתוח יזמות כפרית במרחב הכפרי, בתחומים שונים, כולל: פעילות נלוות לחקלאות, תיירות ונופש, עיבוד תוצרת חקלאית, חינוך לחקלאות ומורשת הכפר.
4. ייצוב ופיתוח אזורי הפריפריה, תוך מתן סיוע מיוחד לישובים שבמצוקה ולישובים שלא הגיעו לסף סביר של התפתחות חברתית-כלכלית.
5. יצירת בסיס תומך לפעולות פיתוח הכפר באופן מתכלל, באמצעות מעורבות פעילה של המשרד ותוך יצירת שיתופי פעולה עם משרדי הממשלה והגופים השונים המעורבים בפעולות פיתוח במרחב הכפרי בכלל, ובפיתוח הכפר בפרט.

6. פיתוח תשתית סטטוטורית מקיפה וראויה במרחב הכפרי אשר תבטיח את המשך הפעילות החקלאית לאורך זמן ותאפשר פעילויות כלכליות נוספות, ותתרום לפיתוח הישוב הכפרי ולהתחדשותו.
7. פיתוח סלי פרויקטים, יוזמות ורעיונות לחיזוק המרחב הכפרי ולחשיפתו, תוך העלאת המודעות והחשיבות שלו לציבור בישראל.

5.2 מעורבות המשרד בפיתוח המרחב הכפרי

מעורבות המשרד בתכנית לפיתוח הכפר 2006-2012 באה לידי ביטוי בעיקר בקביעת סוגי התמיכות ובבחירת התכניות והפרויקטים אשר יקבלו את התמיכות.

בשלבי ביצוע הפרוייקט השפעת המשרד הייתה מוגבלת. בסיום פרוייקט לא נעשה ניתוח בנוגע לתרומת הפרוייקט למטרות וליעדי התכנית לפיתוח הכפר ובנוגע לעמידה בציפיות כמתואר בבקשה.

יוצאים מן הכלל בין סוגי התכניות הם העוגנים לפיתוח הכפר, אשר מעצם טבעם ניתן היה לבחון בהם את הביצוע מול התכניות והאומדנים. אולם גם להם חסרה מערכת ניתוח ובקרה לגבי השפעתם ותרומתם למרחב הכפרי.

- התכנית לפיתוח הכפר 2015-2020 רואה בנוכחות המשרד גורם משפיע ודומיננטי בכל שלבי התכניות, החל משלב הבחירה, הצבת מטרות, קביעת מדדים לבחינה, בחירת צוותי המתכננים, גיבוש והתאמה של החלופות המוצעות למטרות וליעדים שהוצבו, בשלב המעקב שלאחר סיום ובתהליך היישום בשטח.
- תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 מציעה תשתית של מדדים לכל תכנית ופרוייקט בשלבי השונים.
- מוצע להרחיב את סוגי התמיכות שהמשרד מקדם לפיתוח הכפר.
- יבחרו תכניות פרויקטי "דגל" שיקבלו מיקוד, וכן בחירת נושאים שנתיים מובילים.
- אחת הפעולות המשמעותיות שתאפשר את חיזוק הבקרה ותגביר את הנוכחות של המשרד בשטח היא באמצעות תגבור מעורבות המחוזות והדרכה מקצועית מתאימה.

5.3 היקף התקציב המבוקש

תכנית פיתוח הכפר לישראל לשנים 2015-2020 שואפת להתבסס על תקציב שנתי בהיקף של כ- 40 מיליון ₪ לשנה על מנת להשיג את מטרותיה.

התכנית תציע **מסגרת רב שנתית**, בדומה לתכנית פיתוח הכפר האירופאית, אשר מבטיחה המשכיות ועקביות בפיתוח הכפר, מפחיתה חיכוכים וביורוקרטיה, ומציגה מסלול המשכי הניתן לניטור ובקרה.

תקציב התכנית יקיף תחומים קיימים וחדשים. חלוקת התקציב בין התחומים הינה תוצר של סדר עדיפות בהתאם ליעדי התכנית, הערכת העלות והכמות הרצויה של התמיכות בכל תחום. פירוט החלוקה העקרונית מופיע בפרק 7.

5.4. מתווה לפיתוח הכפר במחוזות

על מנת להביא לידי ביטוי את התנאים המיוחדים של כל מחוז ולהתמודד באופן יעיל עם האתגרים השונים לכל אזור, כל מחוז של משרד החקלאות ופיתוח הכפר מחוייב להכין **מתווה לפיתוח הכפר**, אשר יהווה בסיס לאישור התמיכות במחוז במהלך התכנית עד שנת 2020.

המטרות המרכזיות של המתווה לפיתוח הכפר הן:

- מתן ביטוי לייחודיות המחוז.
- העצמת תפקיד המחוז בקידום תכניות פתוח הכפר.
- יצירת מרחב מחוזי המעודד יזמות, רלבנטיות ומתאימה.
- מיצוי הניסיון וההכרות עם המחוזות, המועצות, הישובים והתכניות.

תהליך הכנת מתווה פיתוח הכפר המחוזי יכלול שלושה שלבים עיקריים:

שלב א – מיפוי, אפיון וניתוח תכנוני של מאפייני המחוז:

- מדיניות התכנון הלאומית, המחוזית.
 - מוקדי משיכה ייחודיים.
 - היבטים תכנוניים, סטטוטוריים, פיסיים, חברתיים, כלכליים, סביבתיים, נופיים וכדומה.
- התוצר: ייחודיות המחוז - אתגרים מחוזיים מובילים.

שלב ב – נגזרות המדיניות לפתוח הכפר במחוז:

- דגשים מחוזיים על מטרות ויעדים לפי הרלבנטיות.
 - עקרונות מנחים / דגשים מרכזיים במחוז.
 - נושאי יסוד וקהלי יעד מובילים בהתאמה למחוז.
- התוצר: דגשים ונגזרות ממדיניות פיתוח הכפר במחוז.

שלב ג – מתווה פעולה מומלץ לפתוח הכפר במחוז:

- סיכום הדגשים בהתאמה למרחבי עדיפות.
- נושאים מובילים בדגש מחוזי.
- פרויקטי דגל מרכזיים במחוז.

תוצר: מתווה פעולה רב תחומי לפתוח הכפר במחוז.

עקרון **שיתוף הציבור ובעלי עניין** בתהליך הינו חלק חשוב מהכנת המתווה המחוזי, ויכלול:

1. ראיונות שטח עם צוות הנהלת המחוז, ראשי מועצות, נציגי חקלאים ועם הציבור הרחב.
2. ניתוח תמונת מצב לגבי המחוז מהשטח, קבלת משוב לתכנית עד כה.
3. התאמת הכלים לצרכים העולים מהשטח.

העבודה תוכן ע"י צוות היועצים המלווה את המחוז בפעילות השוטפת של פיתוח הכפר, עם מנהל המחוז ובהתייעצות עם צוות האגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון.

6. נהלים

6.1. מסגרת זמן

מסגרת הזמן ליישום תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 היא רב שנתית, בדומה לתכנית האירופאית. מסגרת רב שנתית תייצר מצד אחד יציבות והמשכיות ותתרום רבות לפיתוח הכפר ולאיכות הפרויקטים המוגשים, ומצד שני תאפשר גמישות התחדשות והתאמה לשינויים שיתרחשו על ציר הזמן.

6.2. מסגרת תקציבית

המסגרת התקציבית הרב שנתית תאפשר הגדלת תקציב ואיגום משאבים ארוך טווח מצד משרדי ממשלה נוספים. מסגרת התקציב תכלול גם חלוקה שנתית, אך תאפשר גמישות והעברת כספים בין השנים. תכנית פיתוח הכפר לישראל לשנים 2015-2020 מציעה להגיע להיקף של לפחות 40 מיליון ש"ח לשנה על מנת להשיג את מטרותיה, 240 מיליון ש"ח לתקופת שש שנים.

6.3. הזכאים

ככלל, מדיניות הסיוע והזכאות הינה לרשויות המוניציפליות אשר מהוות מרחב התיישבות כפרית ורשויות שבתחומן מתקיימת חקלאות. הרשויות המוניציפליות במרחב הכפרי הינן המנוף העיקרי לפיתוח החקלאות וההתיישבות הכפרית ועיקר התמיכה תכוון אליהן. תינתן העדפה ליוזמות משותפות של מספר רשויות באמצעות גוף מייצג מתאים, שייחשב כגוף זכאי. בתחומי קידום מכירות תיירות תתאפשר זכאות גם לעמותות תיירות במרחב הכפרי. במסגרת הסיוע למרכזי מבקרים ועסקים קטנים יינתן גם סיוע פרטני לחקלאים / ליוזמים.

6.4. אופן ההגשה

הבקשות יוגשו למשרד באמצעות מערכת המרכבה (לרשויות המוניציפליות ישנה גישה ישירה להכנסת בקשות למערכת זו). בנוסף, כל מסמכי הבקשה ונספחיה יוגשו למשרדי המחוז הרלבנטי לבקשה ע"ג דיסק. בעתיד, ייערך המשרד להגשת הבקשות באופן אלקטרוני דרך הרשת. לזכאים אשר אין להם גישה ישירה למערכת מרכבה תתאפשר הגשה ישירה למחוז. במסגרת תכנית זו בתקופת פרסום נוהלי התמיכה ועד להגשת הבקשות ניתן להתייעץ עם מחוז משרד החקלאות ופיתוח הכפר. לכל נוהל תמיכה ייקבעו המסמכים והנתונים אשר הינם בבחינת תנאי סף. בקשות אשר תעמודנה בכל הנדרש בתנאי הסף יופנו לוועדת התמיכות לקביעת דירוגם והיקף התמיכה. בנוסף, העשרת המידע והבהרת הבקשה באמצעי פרסום ושיווק, תזכה לניקוד נוסף, ויש להגיש חומרים אלה למחוזות המשרד, במקביל להגשת הבקשה.

6.5. אסטרטגיית הסיוע

כפי שעולה מעקרונות התכנית, אסטרטגיית הסיוע תיגזר מעקרונות **ארציים אחידים** לכל האזורים, ובהתחשב בדגשים האזוריים במחוזות משרד החקלאות ופיתוח הכפר. לכל מחוז מאפיינים, יתרונות יחסיים ואתגרים ייחודיים ועל כן יש צורך בביטוי הייחודי לכל מחוז. **עקרונות מתווה פיתוח הכפר במחוזות** (סעיף 2.3 לעיל) יהוו השלמה לעקרונות האסטרטגיה הארצית, לשם אישור התמיכות בכל מחוז. במידת הצורך, לכל מחוז יוגדר **יועץ** שיהיה אחראי על הסיוע למועצות הן בהגשת הבקשות והן בסינון וביצירת הדירוג של הבקשות לפי סדר העדיפות. בקשות המוגשות ע"י מועצות אזוריות יחויבו בדירוג של המועצה האזורית לקביעת סדרי העדיפות. הבקשות המדורגות יועברו למחוז אשר יציע דירוג בהתאמה למתווה פיתוח הכפר במחוז. אישור הבקשות ייעשה בכפוף לתקציב על ידי ועדת התמיכות, בהתחשב בראייה הארצית הכוללת ובדגשים בכל מחוז.

6.6. שלביות המימון והיקפה

היקף התמיכה יקבע לפי סוג התמיכה. מספר התשלומים ייקבע גם בהתאם לגובה התמיכה. תמיכה בהיקף של עד 50,000 ₪ תשולם בתשלום אחד. מומלץ לחלק את תשלומי התמיכה למספר שלבים. לכל סוג תמיכה אופי שונה ולכן גם שלבי תשלום שונים. השלב הראשון לתשלום, חייב לכלול פירוט של מדדים לבדיקת הצלחה ועמידה ביעדים, כאינדיקטורים ליישום מוצלח של התמיכה (**מוצע לפחות 20%**). השלב האחרון לתשלום, יהיה חובת הצגת דו"ח סיום לפרויקט (**כדי שיהיה משמעותי מוצע לפחות 20%**). הדוח יכלול את הפרטים הבאים:

1. מטרות ויעדי הפרויקט, כפי שהוגדרו בעת אישורו, או כפי שעודכנו במהלך ביצועו.
2. תיאור הפרויקט (כולל תמונות איכותיות).
3. סכום התמיכה שאושר, סכום ההוצאה בפועל, סכום התמיכה בפועל ושיעור התמיכה בפועל.
4. מידת העמידה ביעדים באמצעות מדדי הבקרה שנקבעו בשלב הראשון.
5. לקחים עיקריים והמלצות.

6.7. ועדת תמיכות

לשם שיפוט בקשות התמיכה שהוגשו, תוקם ועדת תמיכות אשר תקבע את דירוג הבקשות ואת היקף התמיכה לכל בקשה, בהתאם לנוהל התמיכה. ועדת התמיכות תכונס ע"י הרשות לתכנון במשרד החקלאות ופיתוח הכפר. הבקשות המובאות לשיפוט בוועדת התמיכות, ירוכזו ע"י מחוזות המשרד כדי לאפשר השלמות וטיוב חומרי הבקשות, לקראת מועד סיום הקול הקורא, ולשם דיון בוועדה.

6.8. מדדי בחירה ומדדי הערכה

לצורך בחינת הבקשות לתמיכה ולשם דירוג ובחירת הפרויקטים שיקבלו מימון במסגרת תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 גובשו **מדדי בחירה** לכל סוג תמיכה. המשותף לכל סוגי התמיכות הוא מדד של התאמה למטרות ויעדי תכנית פיתוח הכפר הן ברמה הלאומית והן ברמה המחוזית.

במסמך זה מפורטים לכל סוג תמיכה מדדי בחירה מוצעים אשר ינחו את הגורמים בעת החלטתם. על כל בקשת תמיכה לכלול את הנתונים הדרושים במדדי הבחירה הרלבנטיים. במידת הצורך ולפי דרישת המשרד, ניתן להוסיף מדדי בחירה נוספים הרלבנטיים לבקשה עצמה.

לצורך ניטור ובקרה של תכנית פיתוח הכפר, וכחלק מהלימוד מהתכנית האירופאית, גובשו **מדדי הערכה** ראשוניים לבחינת הצלחת הפרויקט. קיומו של שלב הבקרה הינו חלק מהותי מתכנית פיתוח הכפר. במידת הצורך ולפי דרישת המשרד, ניתן להוסיף מדדי הערכה נוספים הרלבנטיים לבקשה עצמה.

מערכת הבקרה נועדה לוודא שהתמיכות הניתנות משיגות את היעדים והמטרות של תכנית פיתוח הכפר 2015-2020.

1. **תנאי סף** : יכללו התייחסות של המגיש להצגת מדדי בדיקה להצלחה ועמידה ביעדים.
2. **שיפוט של הבקשה** : ייעשה גם לאור המתווה לפיתוח הכפר במחוז, וככל שניתן, גם בהתאם למתווה פיתוח הכפר של כל מועצה אזורית.
3. **מעקב** : בהתאם לסוג התמיכה ייקבעו שלבי ביניים במימון לבקרת התקדמות הפרויקט.
4. **סיכום הפרויקט** : כולל שלב התשלום האחרון, יכלול דו"ח מסכם.

6.9. שקיפות ומידע

יידוע הציבור ושיקוף תהליכים והמידע המצטבר בתכנית פיתוח הכפר הם יעד חשוב בפני עצמו. להלן מספר אמצעים שילוו את ביצוע התכנית על מנת למלא יעד זה :

1. מוצע להקים מאגר של הפרויקטים והתכניות שיהיה פתוח לכלל הציבור, בדומה למאגר התכניות של מינהל התכנון, שיכלול פרויקטים שהושלמו וסיכום לגביהם.
2. הבניית תהליך שיתוף ציבור והדרכה לשם הגשת בקשות, ברמת המחוז.
3. פרסום החלטות השיפוט של הבקשות.
4. בתהליך הצגת הפרויקטים, יכללו המדדים של ביצוע, הצלחה והשפעה.
5. כנס שנתי כמועד לסיכום הפעילות השנתית אליו מכוונים פרסום של מידע, החלטות, התכניות המצטיינות והתחרויות.

7. סוגי התמיכות בפיתוח הכפר

על רקע חזון ומדיניות המשרד, בהתבסס על סיכום וניתוח תכניות פיתוח הכפר בשנים 2006 עד 2012, ועל בסיס זיהוי הצרכים העולים מהגופים הנתמכים ומראייה כוללת של כיווני ההתפתחות במרחב הכפרי, מוצע שרוב סוגי התמיכות הקיימות ימשיכו להתקיים גם בתכנית פיתוח הכפר 2015-2020.

מוצע להוסיף מס' תמיכות חדשות. חשוב לציין שגם לגבי התמיכות הקיימות שמוצע להשאיר, הנהלים והדרישות יעודכנו ויעמדו בסטנדרטים של נהלי תכנית פיתוח הכפר החדשה.

התמיכות המוצעות בתכנית פיתוח הכפר 2015-2020 מקובצות בשלושה סוגים עיקריים: תמיכות בתכנון; תמיכות בביצוע; תמיכות אחרות. בנוסף מוצעת מסגרת לנושאים כלליים.

טבלה 3: רשימת התמיכות והסטטוס ביחס לתכנית פיתוח הכפר 2006 – 2012

מס' סעיף	תחום התמיכות	סוג התמיכה	סטטוס
7.1.1	תמיכות בהיבט התכנוני	תכנית מתאר כוללנית	תמיכה חדשה
7.1.2	תמיכות בהיבט התכנוני	תכנית אזוריות	תמיכה קיימת
7.1.3	תמיכות בהיבט התכנוני	תכניות ישוביות	תמיכה קיימת
7.1.4	תמיכות בהיבט התכנוני	תכנית נקודתית	תמיכה חדשה
7.2.1	תמיכות בהיבט הפיזי	מוקדי משיכה תיירותיים במרחב הכפרי	תמיכה קיימת
7.2.2	תמיכות בהיבט הפיזי	שימור המורשת החקלאית	תמיכה חדשה
7.2.3	תמיכות בהיבט הפיזי	שיפור חזות הישוב	תמיכה חדשה
7.3.1	תמיכות בהיבט הכלכלי	מרכזי מבקרים	תמיכה קיימת
7.3.2	תמיכות בהיבט הכלכלי	קידום מכירות / פסטיבלים	תמיכה קיימת
7.3.3	תמיכות בהיבט הכלכלי	תמיכה בעסקים קטנים	תמיכה חדשה
7.4.1	תמיכות בהיבט חברתי	קורסים והדרכות	תמיכה קיימת
7.5.1	כללי	נושא שנתי ותחרויות	תמיכה חדשה
7.5.2	כללי	פרויקט מצטיין	תמיכה חדשה
7.5.3	כללי	מענקים לביצוע עבודות וסקרים	תמיכה חדשה
7.5.4	כללי	כנס שנתי	תמיכה חדשה

להלן מובאת המסגרת העקרונית המוצעת לכל תמיכה. מובהר בזאת כי הפירוט המלא של הדרישות ותנאי הסף יבוא בנהלי התמיכה עצמם.

7.1. תמיכות בהיבט התכנוני

תמיכות המשרד בתכנון במרחב הכפרי תינתנה בכפוף להתאמת התכניות המוצעות למסמך מדיניות תכנון – החקלאות והכפר בישראל¹, למדיניות התכנון הארצית והמחוזית ולהחלטות רשות מקרקעי ישראל.

תכנית נשוא בקשה לתמיכת המשרד תתייחס לנושאים הבאים:

1. חקלאות – שטחי משבצות חקלאיות, שטחי עיבוד חקלאיים, מבנים חקלאיים.
2. התיישבות – ישובים כפריים במרחב המתוכנן ותעסוקה בהתאם למדיניות התכנון ובהתייחס להחלטות ממ"י.
3. כלכלה כפרית ויזמות כפרית – שימושים לא חקלאיים במשק המשפחתי, שימושי תיירות כפרית וחקלאית, עיבוד ראשוני של תוצרת חקלאית ושימושים בעלי אופי כפרי המשתלבים בחקלאות.
4. שמירת השטחים הפתוחים בדרגות איכות ורגישות שונות, ניקוז ושימור קרקע.
5. ממשק בין בינוי לשימושים שונים ושימושי חקלאות, הגדרת חיץ מתאים.
6. היבטים חברתיים וקהילתיים, ייחודיות הקהילה הכפרית, שימור מורשת החקלאות והכפר.

7.1.1. תכניות מתאר כוללניות במרחב הכפרי למועצה אזורית

קידום הכנת תכניות כוללניות לתחום שיפוט מוניציפאלי כפרי (מועצה אזורית), בדומה למהלך מקביל שמתבצע במגזר העירוני (כולל מועצות מקומיות) ע"י מינהל התכנון. המהלך נועד לאפשר גם את הסמכת הוועדה המקומית לפי חוק התכנון והבנייה המעודכן. תכניות חשובות אלה תאפשרנה פיתוח של הישובים הכפריים בתחום המועצות האזוריות בפרק זמן סביר. הן גם תאפשרנה להציג את כיווני הפיתוח החקלאי ולתת כלים לטיפול ושמירת השטחים הפתוחים במרחב החקלאי הפתוח.

תכנית אלו יכללו בין היתר את הנושאים הבאים:

1. חקלאות ושטחים פתוחים
2. מגורים ותעסוקה
3. שירותים לצרכי ציבור
4. חברה, תרבות ומורשת
5. איכות סביבה
6. ממשקים של כפר-עיר, ממשקים בין חקלאות ושטחים פתוחים
7. תחבורה, תשתיות ארציות, מחוזיות ומקומיות

¹ משרד החקלאות ופיתוח הכפר, הרשות לתכנון, מסמך מדיניות תכנון "החקלאות והכפר בישראל", 2014

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

מוצע להשלים תוכניות כוללניות עבור כל המועצות האזוריות במהלך תכנית 2015 – 2020, המשמעות עד 10 תכניות בשנה. בשנת 2015 – מוצע לקבוע כ- 3 מועצות אזוריות מאזורים שונים, כמקרי בוחן (פילוטים), לתמיכה בהכנת תכניות כוללניות.

טבלה 4: תכניות מתאר כוללניות למועצה אזורית	
קהל היעד	מספר מועצות אזוריות, מועצה אזורית.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">40% עד 80% בהתאם למדד סוציו אקונומי.500,000 עד 1,000,000 ₪ לתכנית, בהתאם להיקף השטח ומספר הישובים.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמת הבקשה למסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל.תיאום עם משרד הפנים או הוועדה המחוזית.הערכות המועצה לקידום התכנית כולל משאבי אנוש.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.מידת נחיצות התכנית למועצה.היקף השטח ומספר הישובים הנכללים בתכנית ומשמעות אזורית.מצב סוציו אקונומי של המועצה.בחירת צוות מתכננים ויועצים מתאים למועצה האזורית.זמינות והיתכנות תכנונית.המדדים להערכת התכנית ולבחינת תרומתה.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none">השלמת התכנית בהתאמה למדיניות התכנון הכוללת ולמסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל.עמידה בל"ז ובהפקת התוצרים המבוקשים.תרומת התכנית ככלי לוועדה המקומית המוסמכת.
שלביות התשלום	<ol style="list-style-type: none">20% - הצגת רקע הכולל מצב קיים, כיווני הפיתוח והתכנון ומדדים.40% - השלמת פרק מצב קיים, בחינת חלופות, התייעצות עם משרד החקלאות והשלמת דרישות שעלו ממנה.20% - הגשת התכנית לוועדה המחוזית ודיון בהפקדה.20% - הפקדת התכנית והגשת דו"ח מסכם ומדדים למעקב.
תשלום מינימלי	בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-50,000 ₪.

7.1.2. תכניות אזוריות

תכניות האב והמתאר המהוות את המסד הסטטוטורי המבסס את זכויות הבניה ואפשרויות הפיתוח של הישובים הכפריים והמרחב הכפרי, בנושאי תיירות כפרית וחקלאית, תעסוקה כפרית וחקלאות, שטחים פתוחים וחקלאיים, בניה כפרית ירוקה והתייעלות אנרגטית, חברה וקהילה כפרית ובנושאים שונים הרלבנטיים למרחב הכפרי. התוצרים הינם: תכניות מתאר כוללות או חלקיות, לפי תחום גיאוגרפי או לפי נושא, תכניות אב שיתוו מדיניות פיתוח אזורית לישובים ולמרחב הכפרי ותכניות לפיתוח בר קיימא. במסגרת זו, מוצע לתמוך, בין היתר, בהכנת **מתווה פיתוח הכפר לכל מועצה אזורית** שיגדיר את סוגי הפרויקטים הרצויים לקידום במהלך 5 שנות התכנית. המתווה לפיתוח הכפר במחוז הרלבנטי יאתר את המועצות / הרשויות אשר זקוקות לסיוע מיוחד, תקציבי וארגוני, ואלו יקבלו ליווי מלא של המשרד לפיתוח תכנית למועצה / לרשות. לרשויות הללו ישקול המשרד להכין תכנית אזורית, בעידוד המחוז ותוך שיתוף הרשות. תכניות אלו יהיו נגזרות של תכנית פיתוח הכפר במחוז ויכללו היבטים תכנוניים, חברתיים וארגוניים.

טבלה 5: תכניות אזוריות	
קהל היעד	מספר מועצות אזוריות, מועצה אזורית, מועצה מקומית עם פעילות חקלאית.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">40% עד 80% בהתאם למדד הסוציו אקונומי.200,000 ₪ עד 300,000 ₪ לתכנית, בהתאם להיקף השטח ומספר הישובים ובהתאם למעמד התכנית ולנושאי התכנית.עד 100,000 ₪ למועצה מקומית.עד 100,000 ₪ למתווה פיתוח הכפר למועצה אזורית.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמת הבקשה למסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל.התאמת הבקשה למדיניות התכנון הארצית והמחוזית.התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.מידת נחיצות התכנית למועצה.היקף השטח ומספר הישובים הנכללים בתכנית ומשמעות אזורית.מצב סוציו אקונומי של המועצה.בחירת צוות מתכננים ויועצים מתאים למועצה האזורית.זמינות והיתכנות תכנונית.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 5: תכניות אזוריות	
<ul style="list-style-type: none">• המדדים להערכת התכנית ולבחינת תרומתה ובהם:<ul style="list-style-type: none">- שיעור גידול האוכלוסייה הצפוי / גידול סך יחידות הדיור המוצעות.- שיעור גידול צפוי של הפעילות הכלכלית- חקלאית, תעסוקה, תיירות.	
<ul style="list-style-type: none">• השלמת התכנית בהתאמה למדיניות התכנון הכוללת ולמסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל.• עמידה בלוי"ז ובהפקת התוצרים המבוקשים.• עמידה במדדי ההערכה ובהם מגמות שיפור מצב האוכלוסייה והתעסוקה.	מדדי הערכה
<p>שלב 1. 25% - הצגת רקע הכולל מצב קיים, כיווני הפיתוח והתכנון ומדדים.</p> <p>שלב 2. 25% - השלמת פרק מצב קיים ובחינת חלופות, התייעצות עם משרד החקלאות והשלמת דרישות שעלו ממנה.</p> <p>שלב 3. 30% - אישור ועדת היגוי בינמשרדית לתכנית אב או דיון הוועדה המחוזית בהפקדת תכנית מתאר.</p> <p>שלב 4. 20% - הפקדת תכנית מתאר, דו"ח מסכם ומדדים למעקב.</p> <p>לתכנית למועצה מקומית ולמתווה לפיתוח הכפר במועצה אזורית ינתן תשלום בשלב אחד, לאחר הגשת דו"ח מסכם ומדדים למעקב, בתיאום עם המשרד.</p>	שלביות התשלום
בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-50,000 ₪.	תשלום מינימלי

7.1.3. תכניות ישוביות

תכניות המיועדות לישובים כפריים-חקלאיים וקהילתיים המעוניינים לתכנן את היקף יחידות הדיור במגבלה שנקבעה לפי תמ"א 35 ולהסדיר את חלוקת השימושים בתחום הישוב לפי החלטות רמ"י לשיוך דירות או להסדרת חלקת המגורים. תכניות ישוביות יתייחסו ל**ישוב כולו** בכפוף לראיה אזורית ומרחבית כוללת, ובהתייחס לאפשרויות הקליטה, האכלוס ומצאי המגורים והתעסוקות הכפרית. תכניות ישוביות מיועדות לישובים כפריים:

1. ישובים הנכללים ברשימת הישובים הכפריים בלוח מס' 2 המהווה חלק מהוראות תמ"א 35.
2. יישובים המוגדרים על ידי הלמ"ס כיישובים כפריים (ישוב קהילתי סמל 370, ישוב כפרי אחר סמלים 350 ו-450), אשר אינם בלוח מס' 2 שבהוראות תמ"א 35. בקשה לתכנית יישובית לישובים אלה, תאושר כאשר היישוב מקיים את התנאים הבאים, במצטבר: ישוב קהילתי כפרי הכולל מס' יחידות שאינו עולה על 300 יח"ד; ישוב קהילתי כפרי המקיים פעילות חקלאית משפחתית או שיתופית.
3. ישוב שלא קיבל תמיכת המשרד בהכנת תכנית בחמש השנים הקודמות.

התמיכה מיועדת לתכנית מתאר ישובית כוללת. תכנית המתאר תתבסס על תכנית אב עדכנית, שהכנתה הסתיימה בטווח של שלוש שנים קודם לבקשה או שהכנתה נכללת בתהליך תכנון תכנית המתאר הישובית.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

במקביל למסלול הקיים היום, תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 מציעה להתמקד ולהעדיף תמיכה בעיקר בתכניות ישוביות הנוגעות ל**ישובים מיוחדים ולנושאים עקרוניים למדיניות המשרד** (כדוגמת בית העמק, חד-נס ורמות כישובים מוטי תיירות) ו**בישובים ללא תכנית בכלל**. במקרים אלו אפשר שהמשרד יתמוך באופן מלא בהזמנת או בהכנת התכנית.

סדרי העדיפות בתכניות היישוביות ייקבעו במתווה פיתוח הכפר המחוזי. כל מחוז, בשיתוף המועצות, יגדיר ישובים אשר זקוקים לסיוע והתערבות מיוחדת ואלו יקבלו עדיפות במימון התכניות היישוביות. כאמור, במקרים מיוחדים שיוגדרו על ידי המחוז ובשיתוף הישוב עצמו, יתכן מצב בו המשרד ייקח על עצמו את התכנון, הן מבחינת תוכן והן מבחינת מימון מלא.

בנוסף, יפתח "מסלול ירוק" לתמיכה של כ-50,000 ₪ לתכנית ישובית, בכל שלב ולכל מטרה, בתנאי שעומדים בדרישות המשרד.

טבלה 6: תכניות ישוביות	
קהל היעד	ישובים כפריים כמפורט לעיל, ע"י המועצה האזורית או המועצה המקומית.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none"> 40% עד 80% בהתאם למדד הסוציו אקונומי. "מסלול ירוק"- 50,000 ₪. לתכנית מתאר ישובית - עד 150,000 ₪. יוגדרו ישובים מיוחדים בודדים, בהתאם לתבחינים הכוללים את נחיצות התמיכה ומדדים סוציו-אקונומיים של הישוב ושל האזור, בהם התמיכה המקסימלית תהיה עד 500,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none"> התאמת הבקשה למדיניות התכנון הארצית והמחוזית. התאמת הבקשה למסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל. התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי. התאמה להגדרת ישוב כפרי זכאי. תכנית אב עדכנית לישוב או שנכללת בהכנת תכנית המתאר המבוקשת. תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none"> תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר. מידת נחיצות התכנית לישוב ולמועצה. מצב סוציו אקונומי של המועצה ושל הישוב. בחירת צוות מתכננים ויועצים מתאים לישוב. זמינות והיתכנות תכנונית. המדדים להערכת התכנית ולבחירת תרומתה ובהם :

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 6: תכניות ישוביות	
<ul style="list-style-type: none"> - שיעור גידול האוכלוסייה הצפוי / גידול סך יחידות הדיור המוצעות. - שיעור גידול מקורות הפרנסה של הישוב. 	
<ul style="list-style-type: none"> • השלמת התכנית בהתאמה למדיניות התכנון הכוללת ולמסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל. • עמידה בל"ז ובהפקת התוצרים המבוקשים. • עמידה במדדי ההערכה ובהם מגמות שיפור מצב האוכלוסייה והתעסוקה. 	מדדי הערכה
<p>שלב 1. 40% - הצגת ניתוח מצב קיים ובחינת חלופות, התייעצות עם משרד החקלאות והשלמת דרישות שעלו ממנה.</p> <p>שלב 2. 40% - הגשת התכנית לוועדה המחוזית והמלצה להפקדה.</p> <p>שלב 3. 20% - דו"ח מסכם ומדדים למעקב.</p> <p>עבור תמיכה ב"מסלול ירוק" עד 50,000 ₪ בשלב 1 וסופי, כולל מדדים.</p>	שלביות התשלום
בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-20,000 ₪.	תשלום מינימלי

7.1.4. תכניות נקודתיות במרחב הכפרי

תכניות מתאר מפורטות נקודתיות במרחב הכפרי, העוסקות בנושאים ספציפיים כמו מרכז אזורי ו/או בין ישובי, אזורי תעשייה חקלאית, ועוד. על תכניות אלו להיות בעלות משמעות אזורית ותרומה למרחב הכפרי. תכניות אלה תוגדרנה במתווה פיתוח הכפר של המועצה או של המחוז. תכניות שכאלו עשויות לתת פתרון ליוזמות תכנון שאינן עומדות בהגדרות של התכניות היישוביות או האזוריות ושל מוקדי המשיכה במרחב הכפרי ואשר עד היום היה קושי לאשר להן תמיכה.

טבלה 7: תכניות נקודתיות במרחב הכפרי	
מספר מועצות אזוריות, מועצה אזורית, מועצה מקומית עם פעילות חקלאית.	קהל היעד
המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.	הגורם הדרוש ומאשר
<ul style="list-style-type: none"> • 40% עד 80% בהתאם למדד הסוציו אקונומי. • עד 100,000 ₪. 	שיעור וגובה התמיכה
<ul style="list-style-type: none"> • התאמת הבקשה למדיניות התכנון הארצית והמחוזית. • התאמת הבקשה למסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל. • התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי. • פרוגרמה ונימוקים לתכנית המתאר / המפורטת המבוקשת. • תנאי סף נוספים שיפורטו בנהל התמיכה. 	תנאי סף

טבלה 7: תכניות נקודתיות במרחב הכפרי	
<ul style="list-style-type: none">• תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.• מידת נחיצות התכנית למועצה.• מצב סוציו אקונומי של המועצה.• בחירת צוות מתכננים ויועצים מתאים למועצה האזורית.• זמינות והיתכנות תכנונית.• המדדים להערכת התכנית ולבחינת תרומתה.	מדדי בחירה
<ul style="list-style-type: none">• השלמת התכנית בהתאמה למדיניות התכנון הכוללת ולמסמך מדיניות התכנון לחקלאות ולכפר בישראל.• עמידה בל"ז ובהפקת התוצרים המבוקשים.• עמידה במדדי ההערכה ובהם מגמות שיפור מצב האוכלוסייה והתעסוקה.	מדדי הערכה
<p>שלב 1. 40% - הצגת ניתוח מצב קיים ובחינת חלופות, התייעצות עם משרד החקלאות והשלמת דרישות שעלו ממנה.</p> <p>שלב 2. 40% - הגשת התכנית לוועדה המחוזית והמלצה להפקדה.</p> <p>שלב 3. 20% - דו"ח מסכם ומדדים למעקב.</p>	שלביות התשלום
בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-20,000 ₪.	תשלום מינימלי

7.2 תמיכות בהיבט הפיזי

7.2.1 הקמה ופיתוח מוקדי משיכה תיירותיים במרחב הכפרי

מוקדים ומיזמים ציבוריים שאינם מסחריים, בהשתתפות הרשות המקומית ובחסותה, שמטרתם לעודד פיתוח תיירותי המשתלב בחקלאות ובמרחב הכפרי.
מוקדי משיכה במרחב הכפרי יכללו:

1. מרכזי מבקרים אזוריים, לרבות מוזיאונים ייעודיים לנושאי חקלאות והתיישבות ומרכזי צפרות.
 2. נקודות תצפית, מצפים, שערים אזוריים המהווים מוקדי ביקור במרחב החקלאי הפתוח, שבילי הליכה ושבילי אופניים כחלק ממכלול תיירותי במרחב הכפרי, וכן פיתוח דרכי נוף חקלאיות כחלק ממיצוב האזור.
 3. פיתוח נופי, שילוט ופיתוח תיירותי בישובים כפריים.
- שיעור המימון של מוקדי המשיכה במרחב הכפרי בתכנית פיתוח הכפר 2006-2011 הגיע עד ל-80% מעלות הביצוע ונמצא שלא תמיד היה בכך כדי לקדם את ביצוע מוקדי המשיכה ו/או לבחור את הטובים והמשפיעים שביניהם, באזורים הזקוקים לכך ביותר. ככלל, פיתוח או הקמת מוקד משיכה במרחב הכפרי,

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

יקבל תמיכה של 40% עד 80% בכפוף למיקום ולמדד סוציו אקונומי. יתאפשר איגום משאבים עם גורמים נוספים. 20% מהעלות לפחות יבואו ממממן עצמי של הרשות / הישוב / חברה כלכלית.
בקשה לתמיכה של מוקדי המשיכה חייבת לכלול מדדים למדידת השפעתם וכן מסמך היתכנות כלכלית ותפעולית.

טבלה 8: מוקדי משיכה תיירותיים במרחב הכפרי	
קהל היעד	מספר מועצות אזוריות, מועצה אזורית, מועצה מקומית עם פעילות חקלאית.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">40% עד 80% בכפוף למיקום ומדד סוציו אקונומי.גובה תמיכה 200,000-500,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.קיומה של תכנית מאושרת המאפשרת את הפיתוח המוצע ביעוד המתאים.הגשת פרוגרמה תיירותית כלכלית, לרבות לשלב תפעול ותחזוקה.הגשת תכנית לביצוע והדמייה ואומדן ראשוני.הגשת פירוט מקורות מימון למימוש הפרויקט.לוח זמנים ישים להשלמת הפרויקט בטווח של עד חמש שנים.הצגת המדדים – מידת ההשפעה האזורית הצפויה.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.בשלות הבקשה לביצוע על סמך הצגת בקשה והיתר בניה.שיעור גידול תנועת המבקרים/הלינות הצפוי.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none">עמידה במדדי ההערכה להצלחה שהוגדרו ובלוח הזמנים שהוצע.בדיקת המוצר שהתקבל ביחס לבקשה וליעדיה ומדדיה.
שלביות התשלום	<p>שלב 1. 30%- תכנון מפורט והיתר בניה (או מכתב מהנדס הוועדה המקומית בדבר אישור העבודה ללא צורך בהיתר בניה).</p> <p>שלב 2. 50%- בהתאם להתקדמות הביצוע.</p> <p>שלב 3. 20%- לאחר סיום הביצוע והגשת דו"ח מסכם הכולל התייחסות לעמידה במדדי התכנית ותחזוקת הפרויקט.</p> <p>שלבי התשלום לפרוייקטים שיזכו לתמיכה בהיקף של 50,000 ₪ עד 200,000 ₪, יותאמו להיקף התשלום המינימלי.</p>
תשלום מינימלי	בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-50,000 ₪.

7.2.2. שימור המורשת החקלאית והכפרית

תמיכה בשימור, השבה לתפקוד ושימוש קהילתי ציבורי של מבנים המשמשים את קהילת המרחב הכפרי ותורמים לתפקודה ופיתוחה. אתרי שימור מורשת במרחב הכפרי יכללו:

1. פיתוח ובינוי באתרים לשימור מורשת החקלאות והקהילה הכפרית.
2. שיקום ושימור על פי סקר מבנים כמתחייב מהתוספת הרביעית לחוק התו"ב.
3. שיקום ושימור מבנים קהילתיים והשמשותם, לרבות בתי ראשונים וארכיונים יישוביים.
4. שימור ערכי מורשת ההתיישבות והחקלאות.

טבלה 9: שימור מורשת חקלאית וכפרית	
קהל היעד	מספר מועצות אזוריות, מועצה אזורית, מועצה מקומית עם פעילות חקלאית, ישובים כפריים ע"י מועצה אזורית.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none"> • 40% עד 80% בכפוף למיקום ומדד סוציו אקונומי. • גובה תמיכה 50,000 עד 500,000 ₪, בהתאם לסיווג הפעילות הנתמכת.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none"> • התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי. • קיומה של תכנית מאושרת המאפשרת את הפיתוח המוצע ביעוד המתאים. • הגשת פרוגרמה כלכלית, לרבות לשלב תפעול ותחזוקה. • הגשת תכנית לביצוע והדמייה ואומדן ראשוני. • הגשת פירוט מקורות מימון למימוש הפרויקט. • לוח זמנים ישים להשלמת הפרויקט בטווח של עד חמש שנים. • הצגת המדדים – מידת ההשפעה האזורית הצפויה. • תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none"> • תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר. • בשלות הבקשה לביצוע על סמך הצגת בקשה והיתר בניה.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none"> • עמידה במדדי ההערכה להצלחה שהוגדרו ובלוח הזמנים שהוצע. • בדיקת המוצר שהתקבל ביחס לבקשה וליעדיה ומדדיה.
שלביות התשלום	<p>שלב 1. 30% - תכנון מפורט והיתר בניה (או מכתב מהנדס הוועדה המקומית בדבר אישור העבודה ללא צורך בהיתר בניה).</p> <p>שלב 2. 50% - בהתאם להתקדמות הביצוע.</p> <p>שלב 3. 20% - לאחר סיום הביצוע והגשת דו"ח מסכם הכולל התייחסות לעמידה במדדי התכנית ותחזוקת הפרויקט.</p>
תשלום מינימלי	בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום נמוך מ-50,000 ₪.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

בקשה לתמיכה בשימור מורשת תכלול מדדים למדידת השפעתם, חוות דעת מקצועית בתחום השימור וכן מסמך היתכנות כלכלית ותפעולית.

7.2.3. שיפור חזות הישוב

תמיכה בשיפור חזות הישובים הכפריים על ידי יצירת שפה עיצובית המשקפת את זהות וצרכי הקהילה הישוב, שיפור והגדלת הנגישות בישוב, טיפוח הצמחייה בישוב, טיפוח הקשר בין הישוב למרחב הסובב, הגדלת זמינות ויצירת מראה מושך מבקרים לשם עידוד התיירות והביקור בישוב.

יובהר כי תמיכה זו נותנת מענה לשדרוג חזות ופני הישוב הכפרי, ואיננה מהווה חלק מתמיכות העבר מסוג שיקום תשתיות וכפרי תירות. (לשדרוג התשתיות הפיסיות נדרשת השקעה גדולה בהרבה מהיקף התמיכה המוצע). מדובר בהתמקדות בנקודות בעלות מירב ההשפעה לשיפור חזות הישוב.

טבלה 10: שיפור חזות הישוב	
קהל היעד	ישובים כפריים ע"י מועצה אזורית או מועצה מקומית.
הגורם הזן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">40% עד 80% בכפוף למיקום ומדד סוציו אקונומי.עד 1 מיליון ₪ לישוב.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.סקר מצב קיים ומיפוי צרכי הישוב.קיומה של תכנית מאושרת המאפשרת את הפיתוח המוצע ביעוד המתאים.הגשת תכנית לביצוע והדמייה ואומדן ראשוני.הגשת אומדן ראשוני פירוט מקורות מימון למימוש הפרויקט.לוח זמנים ישים להשלמת הפרויקט בטווח של עד שלוש שנים.הצגת המדדים – מידת ההשפעה הצפויה.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.בשלות הבקשה לביצוע על סמך הצגת בקשה והיתר בניה.מיקום הישוב, מצבו הסוציאקונומי של האזור ושל הישוב.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none">עמידה במדדי ההערכה להצלחה שהוגדרו ובלוח הזמנים שהוצע.בדיקת המוצר שהתקבל ביחס לבקשה וליעדיה ומדדיה.
שלביות התשלום	שלב 1. 30% - תכנון מפורט והיתר בניה (או מכתב מהנדס הוועדה המקומית בדבר אישור העבודה ללא צורך בהיתר בניה).

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 10: שיפור חזות הישוב	
שלב 2. 50% - בהתאם להתקדמות הביצוע.	
שלב 3. 20% - לאחר סיום הביצוע והגשת דו"ח מסכם הכולל התייחסות לעמידה במדדי הבקשה ותחזוקת הפרויקט.	
בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-50,000 ₪.	תשלום מינימלי

7.3. תמיכות בהיבט הכלכלי

7.3.1. מרכזי מבקרים ברמת הישוב או התושב (מקומיים)

מרכז מבקרים הינו מוקד התכנסות לקהל מבקרים במשק חקלאי, בתוך או בצמוד לפעילות המתקיימת בו, המיועד לחשוף בפני המבקרים באמצעים חזותיים ואחרים את הפעילות החקלאית או הכפרית, את מוצריו ואת הרעיון שמאחורי הקמתו ופעילותו.

מרכז מבקרים דומה למוקד משיכה במרחב הכפרי, אך בהיקף קטן יותר. תמיכה זו מאפשרת ליזם היחיד או לישוב לקבל סיוע מהמשרד.

טבלה 11: מרכזי מבקרים ברמת הישוב או החקלאי (מקומיים)	
קהל היעד	ישובים כפריים חקלאיים, חקלאים ותושבים.
הגורם הזן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none"> • 25% עד 40% תמיכה. • עד 100,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none"> • התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי. • תכנית הגשה והיתר בניה. • לוי"ז צפוי להשלמה. • פרוגרמה תיירותית כלכלית, הכוללת קהל היעד, צפי מבקרים, תכנית עסקית ותפעולית. • אומדן ראשוני והצגת מקורות מימון למימוש הפרויקט. • תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 11: מרכזי מבקרים ברמת הישוב או החקלאי (מקומיים)	
<ul style="list-style-type: none"> • תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר. • כמות המבקרים הצפויה (כולל לינות). • כמות המועסקים המוצעת. • מידת ההיתכנות להקמה ולתפעול. • העדפת שימושים המותרים בהחלטה 1316 של רשות מקרקעי ישראל. 	מדדי בחירה
<ul style="list-style-type: none"> • בדיקת המוצר שנבנה, התאמה לפרוגרמה. • גידול במס' המבקרים, הלינות, התעסוקה באזור. 	מדדי הערכה
<ul style="list-style-type: none"> שלב 1. 80% - בהתאם להתקדמות הביצוע. שלב 2. 20% - לאחר סיום הביצוע והגשת דו"ח מסכם כולל עמידה במדדי הבקשה, תפעול ותחזוקת הפרוייקט. 	שלביות התשלום
<ul style="list-style-type: none"> • בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-20,000 ₪. 	תשלום מינימלי

7.3.2. קידום מכירות / פסטיבלים בנושא תיירות כפרית חקלאית

פסטיבלים ואירועים כאמצעים חיוניים התורמים להגדלת מספר הביקורים במשק ובענף החקלאי וכרוכים במתן הסברים למבקרים, הצגת מצגים על הגידול החקלאי, המחשה של תהליכי ייצור וכיו"ב וכן פעילות במרחב הכפרי שקשורה באופן ישיר או עקיף להגדלת מספר המבקרים וכתוצאה מכך גיוון והגדלת ההכנסות. התמיכה תינתן לפסטיבלים ואירועים ציבוריים בלבד.

תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 תיתן מענה רב שנתי לנושא. עקביות בכללי התמיכה והמשכיותה, יבטיחו קיום רב שנתי של אירועים מסוג אלו ותיצב אותם תודעתית כיוזמה בתמיכת המשרד.

התמיכה תיתן דגש על תוכן ולא רק על פוטנציאל שיווק ומכירות. התכנית תצביע על רשימה של פעילויות נתמכות באופן רב שנתי, לפי קריטריונים קבועים, המאפשרים מגוון פעולות ואפשרויות וכן תקציב גם לפעילויות חדשות.

סדר העדיפות: ארצי, מחוזי, על אזורי, אזורי, ישובי - במקרים מיוחדים ניתן לתמוך **בהעצמה קהילתית** בסכומים נמוכים בפעילויות פנים ישוביות כמו חגים, חגיגות יובל וכדומה. סדרי העדיפויות יבואו לידי ביטוי גם ברמת המימון ולפי נושאים שיקבעו מעת לעת לפי מדיניות המשרד.

טבלה 12: קידום מכירות / פסטיבלים בנושא תיירות כפרית חקלאית	
מס' מועצות אזוריות, מועצה אזורית.	קהל היעד
המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.	הגורם הדן ומאשר
<ul style="list-style-type: none"> • עד 40% תמיכה. • 50,000 ₪ (אפשרות לתקצוב גבוה יותר לפרוייקטים מיוחדים). 	שיעור וגובה התמיכה

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 12 : מרכזי מבקרים ברמת הישוב או החקלאי (מקומיים)	
<ul style="list-style-type: none">• התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.• הגדרת קהל היעד.• צפי משתתפים, מבקרים.• תכנית עסקית.• במידה והפסטיבל נערך בעבר- דו"ח מסכם של הפסטיבל הקודם, כולל ניתוח חוזקות וחולשות, וכיצד מוצע לשפר.• תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.	תנאי סף
<ul style="list-style-type: none">• תרומת הבקשה למטרות ויעדי תכנית פיתוח הכפר.• היקף הפרויקט : ארצי/מחוזי/על מועצתי/מועצתי/ישובי.• הגדרת מה תהיה הצלחה.	מדדי בחירה
<ul style="list-style-type: none">• גידול בשיעור מספר משתתפים בפועל.• גידול בשיעור מספר מבקרים בפועל כולל לינות, ללא לינות.• עמידה בתכנית העסקית.• לקחים והמלצות להמשך.	מדדי הערכה
שלב 1- 100% - הגשת דו"ח מסכם לאחר הפסטיבל הכולל מספר משתתפים ועמידה במדדים המוצעים.	שלביות התשלום

7.3.3. תמיכה בעסקים קטנים

התמיכה בעסקים קטנים באה לתת מענה לפיתוח כלכלי עסקי במשק החקלאי, בדגש לנושאים שאינם מטופלים דרך מסגרות קיימות ובהובלת המשרד. סוג תמיכה זה נותן אפשרות להגשת בקשה ע"י תושב בודד, קבוצה של בעלי עניין. המימון יבוצע באופן ישיר מול היזם - התושב או היישוב. התמיכה מיועדת ל:

- תמיכה בתשתיות לעסקים קטנים במרחב הכפרי לצורך עידוד גיוון התעסוקות במרחב הכפרי. התמיכה תהיה בתעסוקות אשר יתאימו למסמך יזמות כפרית של משרד החקלאות משנת 2009 וכן להחלטת ממ"י 1316.
- מתן תמיכה ועידוד ממשלתי לקיום ופיתוח יזמות כפרית במרחב הכפרי, בתחומים שונים, כולל: פעילות נלוות לחקלאות, תיירות ונופש, עיבוד תוצרת חקלאית, חינוך לחקלאות ומורשת הכפר.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

טבלה 13: תמיכה בעסקים קטנים	
קהל היעד	ישובים כפריים חקלאיים, חקלאים ותושבים.
הגורם הזן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">25% עד 40% תמיכה.עד 100,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמה לשימושים המותרים בקרקע בהתאם לייעודה ולתכנית החלה עליה, ובהתאמה להחלטות מועצת מקרקעי ישראל (ממ"י).התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.הצגת כמות המועסקים הצפויה.היתכנות עסקית כלכלית.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.מיקום המיזם.גידול במס' המועסקים בישוב / באזור.מידת ההיתכנות להקמה ולתפעול.העדפת שימושים נילווים לחקלאות בהתאם להחלטת ממ"י 1316.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none">עמידה במדדי ההערכה להצלחה שהוגדרו ובלוח הזמנים שהוצע.בדיקת המוצר שהתקבל ביחס לבקשה וליעדיה ומדדיה.
שלביות התשלום	שלב 1. 80% - בהתאם להתקדמות הביצוע שלב 2. 20% - לאחר סיום הביצוע והגשת דו"ח מסכם כולל עמידה במדדי הבקשה, תפעול ותחזוקת הפרוייקט.
תשלום מינימלי	<ul style="list-style-type: none">בכל שלב לא יאושר סכום לתשלום הנמוך מ-20,000 ₪.

7.4. תמיכות בהיבט החברתי

7.4.1. קורסים והדרכות

מטרת תמיכה זו היא להדריך להכשיר את תושבי המרחב הכפרי ובעיקר את מנהיגיו בניהול וקידום הישובים, בפיתוח בר קיימא, בפיתוח יזמי, תיירות כפרית ועוד. מטרה נוספת היא העמקת הידע והבנת המורכבות והיחוד של המרחב הכפרי בין היתר בקרב נציגי משרדי הממשלה, גורמי השלטון השונים, קהילת המתכננים והאקדמיה.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

יעדי התמיכה הינם הדרכות מקצועיות בישובים הכפריים בנושאים ארגוניים, מנהיגות, פיתוח כלכלי ותיירות, הטמעת מדיניות פיתוח בר קיימא בקרב תושבי המרחב הכפרי ונציגיו וסיוע בגיוון מקורות הפרנסה בהתיישבות הכפרית החקלאית.

מסקנות הנובעות מתמיכות שניתנו לנושא זה מצביעות על חשיבות הנושא בצד קושי ליישום. המשרד יפעל לייצר תכניות רב שנתית של קורסים והדרכות מקצועיות, תוך הגדרת מאגר של הדרכות ברמות השונות – ארצי, מחוזי, על אזורי, אזורי. **תינתן עדיפות לקורסים ברמה ארצית**, מחוזית ועל אזורית. משרד החקלאות ופיתוח הכפר יפעל לריכוז נושא ההדרכות והקורסים, ייבנה סילבוסים לקורסים וסדנאות. עבודה עם גוף מקצועי בתחום זה, תיתן מענה לצורך בשליטה בחומר המועבר בקורסים והגברת המעורבות של המשרד בתכנים ובתוצרים, בתהליך רב שנתי.

לתמיכה בקורסים ובהדרכות יש שני היבטים עיקריים: ההיבט הראשון, יצירת רשת של קורסים מקצועיים, כפי שקיים היום. ההיבט השני, סיוע בהטמעת ויישום תכניות מועצתיות ובניית תכנית עבודה רב שנתית.

טבלה 14: קורסים והדרכות	
קהל היעד	מועצה אזורית, מספר מועצות אזוריות, ארגון ארצי.
הגורם הדן ומאשר	המחוז, הרשות לתכנון וועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">עד 80%.עד 50,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">התאמת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר ולמתווה המחוזי.הגדרת קהלי היעד וצפי משתתפים מינימלי.תכנית עסקית, מסגרת תקציבית.תכנית אקדמית (סילבוס ראשוני, מטרות הקורס, ניתוח הצרכים).מס' שעות מינימלי.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">תרומת הבקשה למטרות ויעדי התכנית לפיתוח הכפר.מספר משתתפים ומספר השעות.
מדדי הערכה	<ul style="list-style-type: none">השלמת ההדרכה / סיכום הקורס.עמידה ביעדים ובציפיות המוקדמות.
שלביות התשלום	<ul style="list-style-type: none">הגשת דו"ח מסכם הכולל ניתוח, מדדים ופירוט התרומה.

7.5. כללי

7.5.1. בחירת נושא שנתי ותחרויות

מעבר לתמיכות השוטפות, יוצג נושא שנתי אשר יקודם באותה שנה באמצעות מתן תמיכה נוספת. הנושא השנתי יוצג בקול קורא לקראת השנה הבאה.

נושאים שנתיים לדוגמא הינם: חקלאות משפחתית, שיתוף פעולה כפר – עיר, התארגנות קואופרטיבית, שנת יובל לישושים, וכו'.

קביעת **תחרויות** תכנוניות בנושאים הקשורים לתכנון ופיתוח המרחב הכפרי ואפשר שיהיו קשורים לנושא השנתי, נושאים שלמשרד יש עניין בחקירתם ובקידומם. למשל: חקלאות ושטחים פתוחים משולבים עם ארכיאולוגיה, שערי כניסה וכדומה.

טבלה 15: נושא שנתי ותחרויות	
קהל היעד	כל הזכאים בכל סוגי התמיכות הרלבנטיות.
הגורם הזן ומאשר	ועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">30,000 עד 50,000 ₪ לזוכי תחרות.מסגרת תקציבית של כ- 400,000 ₪, 1% מהיקף התמיכות בשנה.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">הגדרה של הנושא השנתי ופרסומו לציבור.הגדרת נושאי התחרות, מי יכול להשתתף.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">יקבעו בהתאם לנושא.

7.5.2. פרויקט מצטיין

על מנת לעודד מצוינות בקרב מגישי הבקשות לתמיכות, מומלץ לעודד תחרות ולבחור כל שנה פרויקט מצטיין שבוצע (תוכן, בוצע או הוקם) לכל סוג תמיכה. הפרויקטים המצטיינים יזכו לפרסום ובפרס כספי.

טבלה 16: פרויקט מצטיין	
קהל היעד	בהתאם לסוג התמיכה.
הגורם הזן ומאשר	ועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	<ul style="list-style-type: none">שיעור מעלות הפרויקט ועד סכום שייקבע.מסגרת תקציבית של כ- 300,000 ₪.
תנאי סף	<ul style="list-style-type: none">הגשת דו"ח מסכם. סיום ביצוע.תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	<ul style="list-style-type: none">עמידה ביעדי התכנית והתאמה לערכי המשרד.בחירה ע"י צוות שיפוט שייקבע.

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

7.5.3. מענקים לביצוע עבודות וסקרים

על מנת לעודד שיתוף מידע ומצוינות בפיתוח הכפרי מומלץ לתמוך בסכומים נמוכים יחסית (כ- 10,000 עד 20,000 ₪ לבקשה) לקידום עבודות וסקרים במרחב כפרי.

טבלה 17: מענקים לביצוע עבודות וסקרים	
קהל היעד	סטודנטים, מתכננים, גופים העוסקים בפיתוח המרחב הכפרי.
הגורם הזן ומאשר	ועדת התמיכות.
שיעור וגובה התמיכה	• 10,000 עד 20,000 ₪. • 50%.
תנאי סף	• סטודנט/ חוקר במוסד אקדמאי מוכר או אחר. • תיאור העבודה והקשר שלה לפיתוח הכפר. • המלצת המוסד האקדמי או האזורי (תחנת נסיונות, מו"פ). • תנאי סף נוספים שיפורטו בנוהל התמיכה.
מדדי בחירה	• תרומה למטרות ויעדי תכנית פיתוח הכפר. • האם העבודה צפויה לקבל תמיכה ממקורות אחרים. • שלב הלימוד של מגיש הבקשה – תואר ראשון/ שני/ תזה/ דוקטורט.
מדדי הערכה	• פרסום מוכר.

7.5.4. כנס שנתי

לקראת כל שנה ייערך כנס שנתי לסיכום השנה הקודמת בנוגע לתכנית פיתוח הכפר. בכנס זה יוצג הנושא השנתי לשנה הבאה, יינתנו דגשים והסברים לקולות קוראים ככל שיהיו, יוצגו הפרויקטים המצטיינים והזוכים בתחרויות ובמענקים.

לקראת הכנס יוכן ויפורסם חומר מקצועי כולל והצגת הפרויקטים.

נכון שלכנס יוזמנו גם מומחים מהארץ ומחו"ל שיציגו נושאים משמעותיים.

8. חלוקה עקרונית של התקציב השנתי בתכנית פיתוח הכפר

טבלה 18: חלוקה עקרונית לתקציב תכנית פיתוח הכפר החל משנת 2015

מספר תמיכות שנתי (ממוצע)	היקף תמיכה בבקשה (פרויקט)	היקף תמיכה שנתי מוצע	מגיש הבקשה	סוג תמיכה	מספר סעיף
5 עד 10 תכניות בשנה	40% - 80% עד 500,000 ₪ עד 1,000,000 ₪	5 מיליון ₪	מועצה אזורית/ ועדה מרחבית	תכניות כוללניות	7.1.1
כ- 15	40% - 80% עד 200,000 ₪ עד 300,000 ₪ למוא"ז עד 100,000 ₪ למו"מ ולמתווה פיתוח הכפר	4 מיליון ₪	מועצה אזורית	תכניות אזוריות	7.1.2
כ- 30 ישובים כ- 4-5 ישובים מיוחדים	"ירוק" – 50,000 ₪ מתאר – 150,000 ₪ לישובים מיוחדים – עד 500,000 ₪	3 מיליון ₪ 2 מיליון ₪ למיוחדים	מועצה אזורית, ישוב	תכניות ישוביות	7.1.3
10-12	40% - 80% עד 100,000 ₪	1 מיליון ₪	מוא"ז או מו"מ או מס' מוא"ז	תכניות נקודתיות	7.1.4
כ-70 בשנה		15 מיליון ₪	סה"כ תמיכות בהיבט התכנוני		
10-15	40% - 80% עד 200,000- 500,000 ₪	5-10 מיליון ₪	מועצה אזורית, ישוב	מוקדי משיכה במרחב הכפרי	7.2.1
10	40% - 80% עד 50,000- 500,000 ₪	1 מיליון ₪	מועצה אזורית, ישוב	שימור מורשת	7.2.2
10	40% - 80% 1 מיליון ₪ לישוב.	5-10 מיליון ₪ 1 מיליון ₪ לישוב.	מועצה אזורית, ישוב	שיפור חזות הישוב	7.2.3
כ-35 בשנה		16 מיליון ₪	סה"כ תמיכות בהיבט הפיסי		
10-15	25% - 40% עד 100,000 ₪	1 מיליון ₪	ישוב, יזם/מים	מרכזי מבקרים	7.3.1
25-30	עד 40% מעלויות עד 50,000 ₪	2 מיליון ₪	מס' מועצות, מועצה אזורית, ישוב	קידום מכירות / פסטיבלים	7.3.2
30-40	25% - 40% עד 100,000 ₪	3 מיליון ₪	ישוב, יזם/מים	עסקים קטנים	7.3.3
כ-65-85 בשנה		6 מיליון ₪	סה"כ תמיכות בהיבט הכלכלי		
30-40	עד 80% מעלויות עד 50,000 ₪ למיוחדים – 100,000	2 מיליון ₪	מועצה אזורית, ארגון ארצי	קורסים והדרכות	7.4.1
כ-30-40 בשנה		2 מיליון ₪	סה"כ תמיכות בהיבט החברתי		
20-30	30-50,000 ₪	0.4 מיליון ₪	מועצה אזורית, ישוב, יזם	נושא שנתי ותחרויות	7.5.1
1-3	בהתאם להיקף התמיכה – עד 20%	0.3 מיליון ₪	כנ"ל בהתאם לסוג התמיכה	פרויקט מצטיין	7.5.2
עד 10	20-10,000 ₪	0.1 מיליון ₪	סטודנטים, חוקרים	סקרים ועבודות	7.5.3
1 בשנה	כולל עבור פרסום והפקת חומר	0.2 מיליון ₪	ל.ר.	כנס שנתי	7.5.4
כ-40 בשנה		1 מיליון ₪	סה"כ כללי		
כ-250 בשנה		40 מיליון ₪	סך הכול		

9. היערכות ליישום התכנית

תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 היא מהלך משמעותי, רב שנתי המחייב התארגנות מתאימה.

התכנית מציעה **מסגרת רב שנתית**, אשר מבטיחה המשכיות ועקביות בפיתוח הכפר, מפחיתה חיכוכים וביורוקרטיה, ומציגה מסלול המשכי הניתן לניטור ובקרה.

תכנית פיתוח הכפר 2015-2020 מצריכה התארגנות הן של הנהלת המשרד והן של המחוזות.

בהתאם מוצע לוח הזמנים:

א. 2014, חודשים 8-12/14 :

- השלמת עריכת התכנית 2015 – 2020 וסיכום פרויקט ה- Twinning.
- אישור התכנית ע"י הנהלת משרד החקלאות ופיתוח הכפר.
- הכנת מתווה לפיתוח הכפר לכל אחד ממחוזות משרד החקלאות ופיתוח הכפר.

ב. 2015, שנת מעבר :

- בשנה זו יתבצע חיזוק מקצועי של המחוזות: בחינת המתווה המחוזי ואימוצו ברשות לתכנון, הכנת מתווה פיתוח למועצות.
- לאור המתווה המחוזי, ייקבע תקציב לכל רשות בהיקף של כ-100,000 ₪, שיהווה 80% מעלות הכנת מתווה לפיתוח הכפר של הרשות.
- סה"כ עבור כ-20 רשויות (כ-40% מסך המועצות האזוריות והמקומיות במרחב הכפרי), המשמעות, התחייבות תקציבית לכ 2.0 מיליון ₪. **תכנית זו תהייה הבסיס לבקשות המועצה במהלך חיי התכנית.**
- במהלך שנת 2015 תהיה אפשרות להמשיך להגיש בקשות לפי הנוהל הקיים. הבקשות תיבדקנה גם ביחס למתווה פיתוח הכפר של כל מחוז, ככל שיושלם.
- יושלם שיפור מערכת הבקרה והמחשוב המרכזית, כולל זמינות ומעקב אחר התקדמות התמיכות בכל מחוז.

ג. 2016-2020 (5 שנים) :

תופעל תכנית רב שנתית. תינתן אפשרות להגשת בקשות בתחילת כל שנה, כחלק מהמסגרת הכללית.

10. נספח: המרחב הכפרי בישראל²

המרחב הכפרי בישראל מונה כיום 980 ישובים כפריים בתחומי שיפוט המועצות האזוריות, המהווים כ-8% מכלל תושבי ישראל. ישובים אלה כוללים: 442 מושבים (מושבי עובדים ומושבים שיתופיים - 45%), 266 קיבוצים (27%), 113 ישובים קהילתיים (12%) ו-159 ישובים אחרים ("ישובים מוסדיים", "ישובים כפריים אחרים" - 16%). רוב ההתיישבות הכפרית היא התיישבות השיתופית/העובדת - מושבים וקיבוצים, כאשר צורת ההתיישבות השכיחה ביותר היא מושב העובדים.

כ-8% מהאוכלוסייה בישראל מתגוררת כיום בישובים כפריים (עפ"י תכנית אב ישראל 2020 תוך 8 שנים אוכלוסיית הכפר בישראל תהווה רק 6% מכלל האוכלוסייה). עם זאת, יש לזכור כי הסטטיסטיקה בישראל מתייחסת רק לתושבי הישובים הכפריים ואינה כוללת את תושבי הערים הקטנות במרחבים הכפריים (שהיו נכללים בהגדרת האוכלוסייה הכפרית במקומות אחרים בעולם).

בחינת **פריסת ההתיישבות** מעידה כי ההתיישבות הכפרית פרוסה על פני המרחב הלאומי בדומה למרחב העירוני, עיקרה מרוכז לאורך מישור החוף והגליל ואילו הנגב דליל בישובים והתיישבות. עם זאת, מפת הקיבוצים מעידה כי פריסתם שונה במבנה ובמהות מפריסת האוכלוסייה הישראלית. בעוד שהאוכלוסייה הישראלית מתרכזת במרכז הארץ ובמישור החוף, הרי שהקיבוצים מתרכזים בעיקר בפריפריה - בגליל ובנגב, בשיעורים גבוהים יותר ממגוון צורות ההתיישבות האחרות. הישובים הקהילתיים מרוכזים בגליל וביו"ש בעיקר. צמיחת הישובים הכפריים בעשור האחרון מתרכזת בעיקר באותם מרחבי צמיחה שניתן לזהות בהם צמיחה עירונית, כלומר אזורי הביקוש ואזורים בטווח יוממות ממרכזים מטרופוליניים.

המרחב המוגדר בישראל כ"כפרי" נמצא ברובו המכריע בתחום שיפוטן של 54 מועצות אזוריות. **מועצה אזורית** היא מסגרת שלטון מקומית המאגדת מבחינה מוניציפאלית מספר ישובים כפריים או קהילתיים באזור גיאוגרפי מסוים. המועצות האזוריות מכילות כ-85% מכלל שטחה של ישראל ורוב שטחן הוא שטח חקלאי ופתוח. שיעור שטח הישובים הכפריים בתוך שטח המועצות הינו אפסי. שיעור שטחי המועצות האזוריות כולל את רוב שטחה של מדינת ישראל בעוד ששיעור האוכלוסייה בהן נמוך. כמעט כל הישובים הכלולים בתחום שיפוטן של המועצות האזוריות הינם ישובים כפריים.

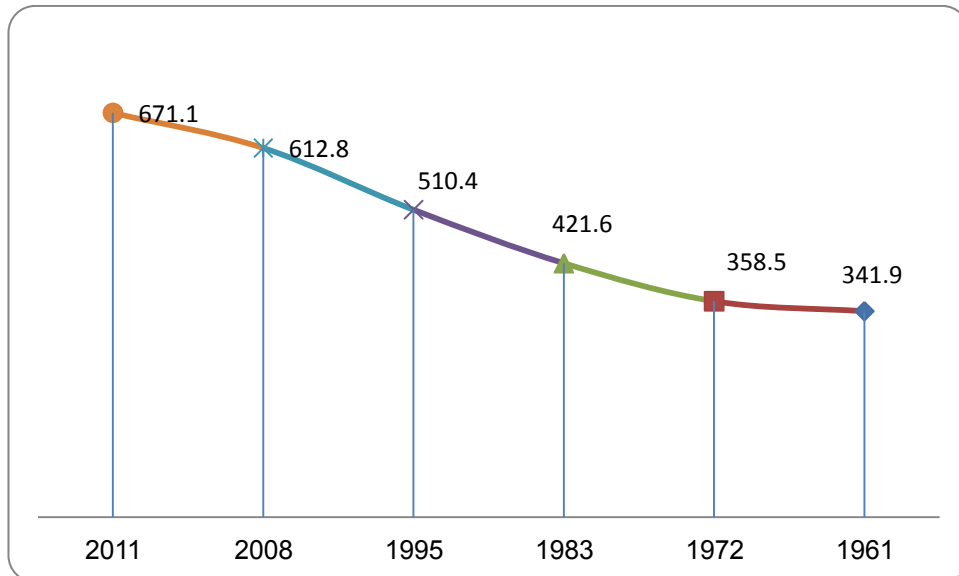
10.1. מאפייני האוכלוסייה הכפרית

אוכלוסיית המרחב הכפרי מונה, נכון לנתוני הלמ"ס לשנת 2011, כ-671,000 תושבים. לאורך 50 השנים האחרונות חל גידול קבוע יחסית של כ-15% בהיקף האוכלוסייה במרחב הכפרי. בין השנים 1995-2011 גדלה האוכלוסייה הכפרית בכ-26% (160,700 תושבים).

² משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "מסמך מדיניות תכנון - החקלאות והכפר בישראל", דו"ח מס' 1 - איפיון, מיפוי ומגמות, בעריכת ד"ר רונית דוידוביץ' - ד.מ.ר ואד' אילן אייזן, אייזן אדריכלים, אוקטובר 2013.

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

איור 1: מספר תושבי הישובים הכפריים 1961 – 2010 (באלפים)

מקור: למ"ס, 2012 - טבלת ישובים ואוכלוסייה, לפי צורת ישוב וקבוצת אוכלוסייה

אחוז הגידול השנתי בישובים הכפריים בעשור האחרון גבוה באופן משמעותי מאחוז הגידול השנתי בישובים העירוניים ובישראל.

שיעור הריבוי הטבעי בישובים הכפריים בשנת 2011 עומד על 20.3 (לאלף תושבים), גבוה משמעותית משיעור הריבוי הטבעי של הישובים העירוניים (15.9 לאלף תושבים) ומהשיעור הארצי (16.3 לאלף תושבים).

מאזן ההגירה הפנימית בישובים הכפריים בשני העשורים האחרונים היה ברובו חיובי, עם תנודתיות והבדלים לאורך השנים בהתאם למאפייני התפתחות הישובים הכפריים.

ההגירה מהכפר לעיר מאופיינת בצעירים (גילאי 15-29) בעוד ההגירה מהעיר לכפר מאופיינת במשפחות ומבוגרים (גילאי 14-64).

מקורות הגידול העיקריים של האוכלוסייה בישובים הכפריים הם ריבוי טבעי ומאזן הגירה פנימית.

התפלגות הגילאים בישובים הכפריים הייתה ללא שינוי משמעותי בעשור האחרון, וללא הבדל משמעותי בין העיר לכפר. בסוגים השונים של הישובים הכפריים התפלגות הגילאים שונה.

בישובים הקהילתיים קיימת דומיננטיות לאוכלוסייה הצעירה (גילאי 0-19) בעוד בקיבוצים קיימת דומיננטיות לאוכלוסייה המבוגרת (גילאי +55). במושבים קיימת דומיננטיות לגילאי 30-44.

מכאן נובע השוני בין סוגי הישובים הכפריים: הישובים הקהילתיים מאופיינים באוכלוסייה הצעירה ביותר, המושבים – מרכזים משפחות ואוכלוסייה בוגרת בגילאי התעסוקה, בניית הקריירה והמשפחה, ואילו הקיבוצים הם המבוגרים מבין סוגי הישובים הכפריים.

המרחב הכפרי מאופיין **במשקי בית** עם מספר נפשות גדול יחסית, שמתבטא הן בממוצע הנפשות למשק בית והן באחוז גבוה יחסית של משקי בית עם 5 נפשות ויותר. ממוצע הנפשות למשק בית בישובים הכפריים עומד על 4, בהשוואה ל-3.3 בישראל ובישובים העירוניים. בהתאמה להתפלגות הגילאים, גם בגודל משקי

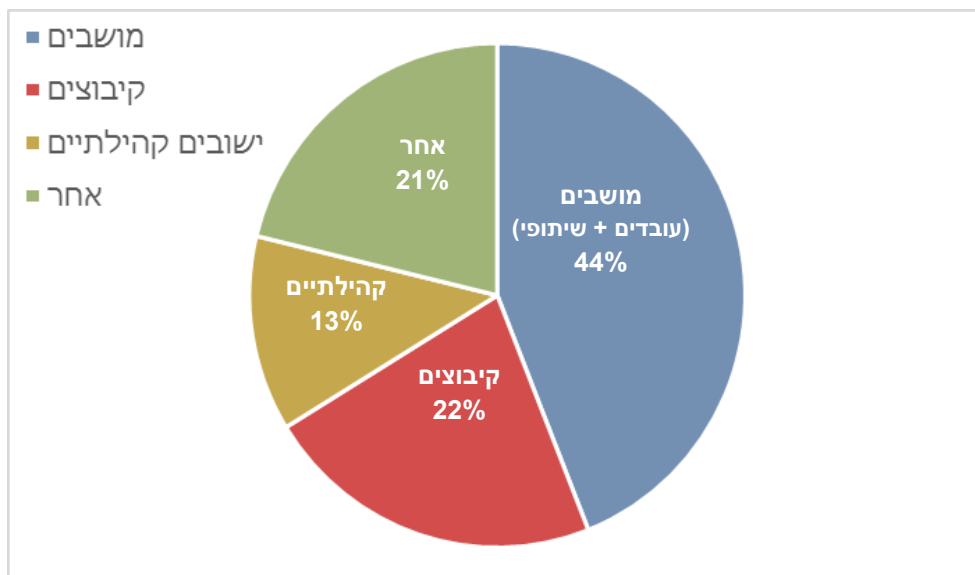
הבית קיים שוני בין סוגי הישובים הכפריים- גודל משק הבית בקיבוצים עומד על 2.1 ובישובים קהילתיים על 4.2.

איפיון חברתי כלכלי

איפיון חברתי כלכלי של הישובים הכפריים נעשה באמצעות המועצות האזוריות המחולקות ל-10 אשכולות (1 הנמוך ביותר). מיפוי נתוני הממד החברתי כלכלי במועצות האזוריות אינו מצביע באופן חד משמעי על עוצמה חברתית כלכלית המקושרת לאזורים מוגדרים. אומנם קיים ריכוז של רשויות חזקות במרכז הארץ אך ניתן להבחין ברשויות חזקות גם בצפון הארץ ובדרומה ולהיפך. בניגוד לישובים העירוניים, אין הקשר בולט בין הפריפריאליות למעמד החברתי כלכלי.

אוכלוסיית המרחב הכפרי מתפלגת לסוגי הישובים השונים, לפי האופן הבא:

295,300 נפש במושבים (עובדים + שיתופי), 149,100 נפש בקיבוצים, 84,200 נפש בישובים קהילתיים, ו-142,300 נפש אחר. רוב האוכלוסייה מתרכזת במושבים ובקיבוצים, כאשר במושבים היקף האוכלוסייה כמעט כפול מאשר בקיבוצים.

איור 2: אוכלוסייה במרחב הכפרי – לפי סוג ישוב

מקור: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה: לוח ישובים ואוכלוסייה, לפי צורת ישוב וקבוצת אוכלוסייה, 2012.

http://www.cbs.gov.il/shnaton63/st02_12x.pdf

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

מגמות השינויים בהתיישבות הכפרית בעשורים האחרונים שונים בהווה, במאפיינים ובתהליכים בין סוגי הישובים השונים: קיבוצים, מושבים וישובים הקהילתיים. גידול האוכלוסייה לאורך השנים במרחב הכפרי, בהתייחס לסוגי הישובים הכפריים השונים, ניכר היה בעיקר במושבים ובישובים הקהילתיים. בחמש השנים האחרונות השינויים ניכרים גם בקרב הקיבוצים.

10.2. כלכלה³

הנתון הבסיסי ביותר לגבי שוק העבודה הוא **שיעור השתתפות בכוח העבודה**. זהו שיעור התושבים מעל גיל 15 אשר עובדים או מחפשים עבודה באופן פעיל. ממוצע ההשתתפות בכוח העבודה בישובים הכפריים עומד על 71.3%. גבוה מישובים עירוניים (67%) ומהממוצע הארצי (59.9%).

שיעור המועסקים בחקלאות מכלל האוכלוסייה בישראל מגיע לכ- 1.8%. בישובים כפריים עומד על 8.5% מתוך כלל המועסקים. שיעור זה נמוך יחסית ודומה למצב באזורים כפריים באירופה, למשל בגרמניה, שם שיעור העוסקים בחקלאות מתוך כלל המועסקים נמוך גם כן.

שיעור המועסקים הישראלים בחקלאות הינו במגמת ירידה. לכך יש השפעות על הבסיס הכלכלי של הישובים הכפריים בארץ. אם בעבר ישובים אלו הסתמכו על חקלאות כענף עיקרי, כיום ענף זה נמצא בתהליך של צמצום חשיבותו הכלכלית. שיעור המועסקים בחקלאות אמנם גבוה מהממוצע הארצי, אולם הוא מהווה שיעור קטן מכלל כוח העבודה בישובים, ובהתאם לכך החקלאות אינה מהווה מקור הכנסה עיקרי גם בישובים חקלאיים מובהקים.

כאמור, יותר מ-90% מתושבי המרחב הכפרי מועסקים בענפי כלכלה שאינם חקלאות. חלקם בתחומי הישוב, חלקם במרחב הכפרי, באזורי תעסוקה במועצות אזוריות, באזורי תעסוקה מרחביים וחלקם בישובים העירוניים.

מועסקים ביישובים הכפריים בתחומי המועצות האזוריות⁴

המועסקים במושבים:

- שיעור ההשתתפות בכוח העבודה גבוה מהממוצע הארצי.
- 75% מהתושבים המתגוררים במושבים עובדים מחוץ ליישוב וכ 25% עובדים בתחום היישוב. שיעור היוממים במושבים גבוה ביחס לממוצע הארצי, העומד על 52%.
- 10.6% מהמועסקים עובדים בחקלאות, שסביר להניח כי הם עובדים בתחום היישוב. מכאן שכ 15% מכוח העבודה עובד ביישוב בתחומים שאינם חקלאות.
- בממוצע חקלאי במושב המתפרנס מחקלאות מפעיל כ 3 נחלות.
- כ 11% מהמועסקים עובדים בתעשייה, נתון נמוך ב 3% מהממוצע הארצי העומד על כ 14%.

³ חקלאי, רן, "היבטים כלכליים במרחב הכפרי" – טיוטה לדיון, מאי 2014.

⁴ מקור מפקד 2008 – ל.מ.ס

מדינת ישראל
משרד החקלאות ופיתוח הכפר

הרשות לתכנון ופיתוח החקלאות ההתיישבות והכפר
אגף תכנון כפרי אזורי

המועסקים בקיבוצים:

- ההשתתפות בכוח העבודה גבוהה מהממוצע הארצי.
- אחוז העובדים מחוץ לקיבוץ הינו כ 45%. שיעור זה נמוך ביחס לממוצע הארצי (העומד על 52%).
- שיעור המועסקים בחקלאות, שסביר להניח כי הם עובדים בתחום היישוב הינו כ 10%.
- כ 45% מהמועסקים עובדים בתחום היישוב ולא בתחום החקלאות.
- כ 19.2% מועסקים בתחום התעשייה, בדומה לערים בפריפריה כמו נצרת עילית ובאר שבע, נתון גבוה מהממוצע הארצי העומד על כ 14%.

המועסקים בישובים הקהילתיים:

- השתתפות בכח העבודה גבוהה מהממוצע הארצי ומגיעה לכ 71.4%
- שיעור המועסקים בחקלאות הוא זניח כ- 1.9%.

מועסקים בישובי המיעוטים:

גם בישובי המיעוטים שיעור המועסקים בחקלאות נמוך מאד, עומד על כ-9.6% בישובים הקטנים ומגיע לכ- 3% בלבד בישובים הגדולים יותר. למרות זאת לרבים יש שטחי חקלאות קטנים (בעיקר כרמי זיתים) שתורמים באופן חלקי לכלכלת המשפחה.

ממגמות אלו ניתן ללמוד כי הכלכלה האזורית במרחב הכפרי מבוססת ברובה לא על תחום החקלאות אלא על ענפי הכלכלה האחרים ללא הבדל גדול בין הישובים במרחב בכפרי ובמרחב העירוני.

פוטנציאל היזמות הקיים במרחב הכפרי נובע משימושי פלי"ח ויזמות כפרית. רמת המימוש נמוכה הן במושב והן בקיבוץ.

התיירות הכפרית הפכה לגורם חשוב ולעיתים דומיננטי באזורים כפריים בעולם המערבי וישראל ביניהם. אחד המאפיינים החשובים ביותר לפעילות תיירותית בכפר הם שטחים ופעילות חקלאיים ונוף פתוח נרחב. תיירות כפרית כוללת את כל העסקים המשרתים את המבקרים המבצעים פעילויות פנאי ונופש במרחב הכפרי. בין היתר מדובר בחדרי ויחידות אירוח בקיבוצים, מושבים וישובים קהילתיים, טיולי גיפים, מסעדות, פסטיבלים כפריים, פעילויות חקלאיות וכדומה.

פיתוח המרחב הכפרי בישראל מושפע רבות מהחלטות רשות מקרקעי ישראל.

החלטה 1316 של רשות מקרקעי ישראל היא דוגמה לכך.

במגמה לאפשר פתרונות תעסוקתיים משלימים לחקלאות בישובים חקלאיים, החליטה מועצת מקרקעי ישראל בישיבתה מיום כ"ח בטבת תשע"ד (31 בדצמבר 2013) לאפשר שימושים נלווים לפעילות החקלאית, בחלק מהישובים הכפריים, בנחלה במושבי עובדים ובכפרים שיתופיים: שימושים נלווים לגידול בעלי חיים; עיבוד ראשוני של תוצרת חקלאית; פעילות תיירותית וחינוכית בנחלה.

11. מקורות מידע

1. Activity 2.2 – Proposal for a New Organization Structure and Procedures with a Focus on Enforcement Instruments, BENCHMARK 1 – SWOT Analysis.
2. ACTIVITY 1.2 – Impact study and change scenarios, BENCHMARK 3 – RD Plan Impact and Scenario Report.
3. משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "האגף לתכנון כפרי אזורי ברשות לתכנון - סיכום פעילות שנת 2012", מאי 2013.
4. משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "מסמך מדיניות תכנון - החקלאות והכפר בישראל", דו"ח מס' 1 - איפיון, מיפוי ומגמות, בעריכת ד"ר רונית דוידוביץ' - ד.מ.ר ואד' אילן אייזן, אייזן אדריכלים, אוקטובר 2013.
5. משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "תכנית פיתוח הכפר - מאיפה ולאן - ניתוח ומשוב לקראת הפאזה הבאה", אפריל 2014 (מצגת - ד"ר רונית פרום אריכא).
6. משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "שאלון מדדים למועצות האזוריות", ספטמבר 2013 (מצגת - ד"ר רונית דוידוביץ' מרטון).
7. משרד החקלאות ופיתוח הכפר, "אימוץ והתאמת תכנית האיחוד האירופי לפיתוח המרחב הכפרי לישראל", אפריל 2014 (מצגת - שי דותן).
8. חקלאי, רן, "היבטים כלכליים במרחב הכפרי" – טיוטה לדיון, מאי 2014.
9. החלטת מועצת מקרקעי ישראל מס' 1316 מיום כ"ח בטבת תשע"ד (31 בדצמבר 2013) - שימושים נלווים לפעילות החקלאית בנחלה במושבי עובדים ובכפרים שיתופיים.
10. אתר האינטרנט של משרד החקלאות ופיתוח הכפר: <http://www.moag.gov.il/agri>.
11. מיכאל סופר, לביאה אפלבאום, "יזמות עסקית עצמית במשק המשפחתי ותרומתה לפיתוח החקלאות והישוב הכפרי", דצמבר 2008.
12. מיכאל סופר, ציפי סעדה, "יזמות נשים במושבים - חקר מקרה במ"א לב השרון", 2008.